

Eszterházy Károly Főiskola

Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Had- és Rendészettudományi Szekció

Nagy Bianka

2014

Eszterházy Károly Főiskola
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Politológia Tanszék

A NATO bővítéseinek esélyei a posztszovjet térségben

Konzulens:

Dr. Varga György

PhD főiskolai docens

Készítette:

Nagy Bianka

Nemzetközi tanulmányok szak

Nappali tagozat

Eger

2014

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés	4
II. A NATO jelenlegi helyzete.....	8
II. 1. A NATO szerepe a hidegháború után	8
II. 2. A NATO-bővítés eddigi körei a '90-es évektől napjainkig	16
II. 3. A NATO-hoz történő csatlakozás előfeltételei	19
III. A posztszovjet térség jellemzői	23
III. 1. A posztszovjet térség helyzete.....	23
III. 2. Oroszország biztonságpolitikai érdekei.....	27
III. 3. A NATO- orosz viszony.....	30
III. 4. A szovjet utódállamok külpolitikai ambíciói	34
IV. A NATO bővítésének esélyei a posztszovjet térségben	36
IV. 1. A NATO-csatlakozást célul tűző országok	36
IV. 2. A NATO-val együttműködésre törekvő országok.....	38
IV. 3. Oroszország szövetségesei	41
IV. 4. A NATO további bővítését elutasító országok.....	45
IV. 5. Semleges országok	47
V. Az ukrán - orosz válság aktualitása	50
V. 1. A jelenlegi ukrán belpolitikai helyzet.....	50
V. 2. A krími konfliktus	52
V.3. A krími konfliktus következményei	54
VI. Következtetések.....	56
Rövidítések jegyzéke	58
Irodalomjegyzék	60

I.

Bevezetés

*„Ha a sokféleség közös alapot és célt talál, nagy dolgot szülhet.
Mindenki megőrzi másságát, de egy irányba húz.”*
(Müller Péter)¹

A hidegháború folyamán, két ellenséges katonai blokk jött létre, a NATO és a Varsói Szerződés, illetve ezzel együtt jelent meg a két vezető nagyhatalom az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió.

1991-ben fordulat következett be a bipoláris világrendben, mivel megszűnt a VSZ és a SZU, ezzel együtt kezdetét vette egy új világpolitikai rendszer kialakítása. A változásoknak köszönhetően a NATO arra kényszerült, hogy újragondolja a tevékenységét. Ezt követően minden posztszovjet tagállammal próbálta kialakítani a megfelelő kapcsolatrendszerét, hiszen fontos nyitni az eurázsiai térség felé. A szovjet utódállamok különböző külpolitikai ambíciókkal rendelkeznek, azonban ennek ellenére is sikerült mindegyikkel felvenni a kapcsolatot. A volt Szovjetunió jogutódja, Oroszország is változásokon ment keresztül, mivel a szuperhatalmi pozícióból ledegradálódott „csupán” a világ második legnagyobb nukleáris fegyverkészletével rendelkező nagyhatalommá.

Az új helyzetben, új típusú fenyegetések alakultak ki, melyeknek kezelésére a világpolitika meghatározó szereplőinek a korábbi konfrontáció helyett az együttműködést kellett a tevékenységük középpontjába állítani. Olykor az egész régió biztonságát érintő helyi vagy akár regionális válságok, esetenként pedig a nyílt katonai konfliktusok, vagy az egyre elterjedtebb transznacionális fenyegetések kezelését kell a lehető leghamarabb, a legmegfelelőbb módon megoldaniuk.

A Szovjetunió jogutódja, Oroszország is megpróbálja a térségben a vezető szerepet fenntartani, így elkezdte saját együttműködési rendszereit kialakítani a további utódállamokkal. Erre az országra különös figyelmet kell szentelnie a szervezetnek, mivel óriási nukleáris arzenállal rendelkező katonai nagyhatalomnak számít, így az európai biztonság megkerülhetetlen tényezője. Létrehozta az Eurázsia Gazdasági Közösséget és

¹ Müller Péter: *Jóskönyv, Ji-king mindennapi használatra*. Budapest, Alexandra Kiadó, 2011, 23.

törekszik egy mihamarabbi Eurázsiai Unió megvalósítására, így megnyerte magának Beloruszt, Kazahsztánt, Kirgizisztánt és Tádzsikisztánt is. A további utódállamoknak is megvannak a saját külpolitikai ambícióik, amelyek néha NATO csatlakozási törekvést mutatnak, máskor pedig egyértelmű opponálást.

A kutatási téma választásánál több dolog motivált. A NATO, mint katonai szervezet estleges bővítési esélyei a posztszovjet utódállamokban. A SZU felbomlása után, a Szervezet számára megindultak a keleti nyitás lehetőségei. Az eddigi tanulmányaim alapján felkeltette a figyelmemet Oroszország megkerülhetetlen szerepe az európai biztonság fenntartásában és a biztonsági struktúrák kiépítésében, a térség biztonságára gyakorolt hatásában, ami valós annak ellenére is, hogy Moszkva korábbi nagyhatalmi státusza mára meglehetősen erodálódott. Szeretném megtudni, hogy tényleg van-e egy erős NATO-bővítés ellenesség a posztszovjet térség területén, továbbá mely országok azok, amelyek szeretnének csatlakozni a Szervezethez.

A témaválasztáskor az alábbi célokat tűztem magam elé. A NATO és Oroszország közötti kapcsolatok kialakulásának bemutatása, jelenlegi helyzetének elemzése. A posztszovjet államok kapcsolatai a NATO-val, külpolitikájuk bemutatása. Következtetések levonása, abból a célból, hogy mely országok rendelkeznek a megfelelő kialakított programokkal, intézményi rendszerekkel, illetve a meghirdetett politikai ambícióik, amelyek a csatlakozás reményében jelentek meg.

A fenti célokat az alábbi kutatási módszerekkel próbáltam elérni. A rendelkezésemre álló hazai és külföldi szakirodalmakat tanulmányoztam, itt elsősorban magyar és angol nyelven írt, NATO kiadványokat, külügyi és honvédelmi minisztériumi nyilatkozatokat, biztonságpolitikai szemléket néztem át. A választott témában jártas szakértőkkel is konzultáltam.

A választott téma feldolgozását öt fejezetre tagoltam. Bevezetés: A NATO és a posztszovjet térség közötti kapcsolatok, illetve az új biztonsági környezet rövid felvázolása. A témaválasztás aktualitásának és a témakör jelentőségének bemutatása, indoklása.

A NATO jelenlegi helyzete: Itt kap szerepet a NATO helyzetének elemzése a hidegháborús időszak után. Az 1991-ben bekövetkezett Szovjetunió felbomlását követően,

az Észak- Atlanti Szerződés Szervezete számos csúcstalálkozót rendezett, melyek sorra kivívták a posztszovjet térség figyelmét. Mindezek mellett a '90-es évektől összesen 12 új tagállammal bővült a Szervezet, ami nem kevés félelmet keltett a szovjet jogutódban, Oroszországban, aki féltette az utódállamokat az esetleges csatlakozástól. A NATO ennek ellenére a nyitott ajtók politikáját folytatja a mai napig, így a tagság az ő számukra is elérhető.

A posztszovjet térség jellemzői: A posztszovjet térség helyzetére térek ki, továbbá a térségben megalakult szervezetekre, a Független Államok Közösségére, az Eurázsiai Gazdasági Közösségre, a Vámunióra, az Eurázsiai Gazdasági Unióra. Csoportosítom a térséget országok szerint, illetve a posztszovjet terület konfliktusokkal terhelt, így azokból kiemelem a fontosabbakat. Egy nagyobb alfejezetet szentelek Oroszország biztonságpolitikai érdekeinek. Vajon miért érdemelte ki a szovjet jogutód a térségben a nagyhatalmi pozíciót? A NATO-orosz viszony is ebben a fejezetben kap szerepet. Oroszország nyilván nem szeretne NATO-tag lenni, de mégis számos együttműködési kapcsolat van köztük. Vajon miért? Végül a szovjet utódállamok külpolitikai ambíciói, de csak vázlat jelleggel, hiszen azt majd a következő fejezetben taglalom.

A NATO bővítésének esélye a posztszovjet térségben: A több alfejezetnek köszönhetően bemutatom a 15 szovjet utódállam NATO-hoz fűződő kapcsolatait. Kik azok, akik a csatlakozást már célul tűzték? Kik azok, akik az együttműködésre törekednek, vagyis vannak olyan politikai, intézményes törekvései, melyek az együttműködés tükrében keletkeztek anélkül, hogy a későbbiekben esetlegesen csatlakoznának? Mely országok léptek katonai szövetségre Oroszországgal? Kik azok, akik egyértelműen elutasítják a NATO további bővítését? Kik azok, akik a semleges országok táborát erősítik?

Az ukrán-orosz válság aktualitása: A dolgozatom záró fázisában az újonnan kialakult helyzetről számolnék be. Az oroszok és ukránok között kialakult polémia meghatározó a térségben. Viktor Janukovics pártja, a Régiók Pártja 2012-ben megnyerte a választásokat, ennek ellenére az ellenzék folyamatos támadását vívta ki magának. A Janukoviccsal szembeni legnagyobb bírálatok az Oroszországgal és Vlagyimir Putyinnal való szoros kötelékek nyílt felvállalása, valamint az EU – Ukrajna Társulási Megállapodás aláírásának elutasítása kapcsán fogalmazódtak meg. A krími lakosok két, egymással merőben szemben álló álláspontra helyezkednek. Ez abból adódik, hogy az ukrán területen lévő Krím

lakosságának túlnyomó többsége orosz nemzetiségű, így ők azt akarják, hogy Krím szakadjon el Ukrajnától és csatlakozzon Oroszországhoz.

Következtetések: Következtetéseim a tárgyalt fejezetek sorrendjében a NATO további bővítésének lehetőségeire és esélyeire, a NATO posztszovjet térségre vonatkozó politikájának tartalmi elemeire, a szovjet utódállamok politikai és biztonságpolitikai helyzetére, valamint a katonai blokk keleti bővítésének jövőjére vonatkoznak. Megállapításaimat az elmúlt két évtized nemzetközi folyamatai közötti összefüggések bemutatásával támasztom alá.

II.

A NATO jelenlegi helyzete

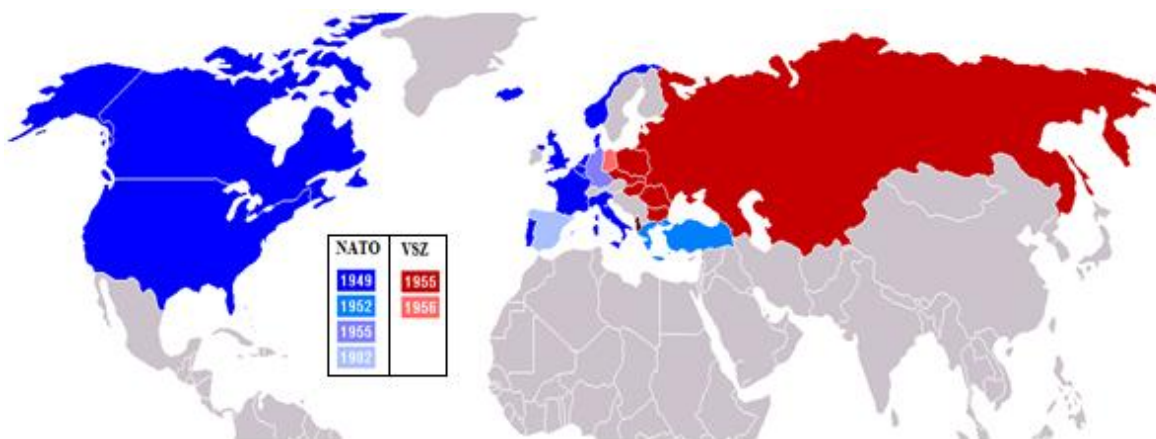
II. 1. A NATO szerepe a hidegháború után

A hidegháború fogalma Walter Lippmann amerikai írótól, politikustól származik, amely az angol Cold War tükörfordítása. A nemzetközi kapcsolatokban a hidegháborús korszakot Winston Churchill brit miniszterelnök 1946-os fultoni beszédétől számítjuk, míg végét a Varsói Szerződés és a Szovjetunió 1991-ben bekövetkezett megszűnése fémjelzi.²

A hidegháborús időszakban a két meghatározó katonai blokk (NATO, Varsói Szerződés), illetve a két vezető nagyhatalom (Amerikai Egyesült Államok, Szovjetunió) között tényleges katonai összetűzésre nem került sor, azonban ezen évtizedek a nukleáris és a hagyományos fegyverkezési verseny, az űrverseny és az ideológiai, kulturális, gazdasági szembenállás jegyében teltek.³

A NATO és a Varsói Szerződés tagállamai 1949-1990

(A NATO tagállamai kék, a Varsói Szerződés pedig piros színekkel vannak jelölve)



Forrás: Saját

A kelet-nyugati enyhülési folyamat kezdetével – amelyet Mihail Gorbacsov szovjet pártfőtitkár színre lépésétől számítunk – események sora mutatott egy új korszak, a

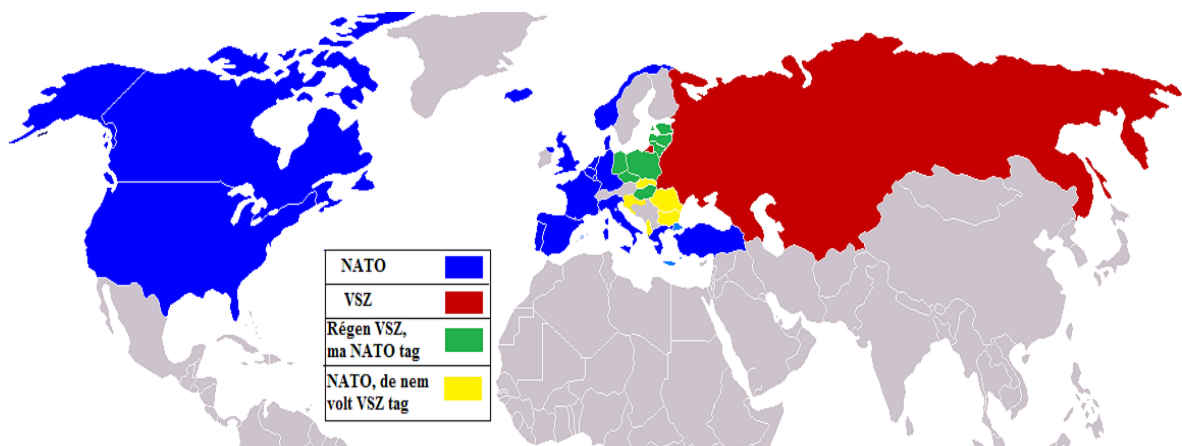
² Harmat Árpád Péter: *A hidegháború kora (1947-1991)*. Budapest, Történelem Klub, 2014.

³ Rada Péter: *Új világrend? - Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban*. Budapest, Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület Ifjú Közgazdászok Közhasznú Egyesülete, 2007, 56.

hidegháború lezárása felé. 1989-ben lebontották a berlini falat, 1990-ben Németországot újraegyesítették. 1989-1990-ben rendszerváltásra került sor a szovjet blokk országaiban. 1991-ben a Szovjetunió és a Varsói Szerződés is felbomlott, így megszűnt a bipoláris világrendszer. Az új világpolitikai helyzet elemi erővel vetette fel, mi legyen a NATO jövője, milyen stratégiára van szüksége a Szervezetnek az új helyzetben?

A NATO helyzete a Varsói Szerződés felbomlása után, illetve további bővítései

(A NATO tagállamai kék, a Varsói Szerződés tagállamai piros, a '91-ig VSZ majd utána NATO tagállamok zöld, '99-től csatlakozott országok sárga színnel vannak jelölve)



Forrás: Saját

Az 1990-es londoni csúcstalálkozón az állam- és kormányfők deklarálták, hogy „a szövetségnek alkalmazkodnia kell és alkalmazkodni is fog az új helyzethez”.⁴

1991. november 7-8-án a római csúcstalálkozón, a hidegháború végével már nem a katonai fenyegetés jelenti a legfőbb veszélyt, ezáltal megerősödtek a politikai szempontok a Szervezet életében. Továbbra is fent kell tartani egy modernizált, új funkciójú, az eddigieknél szélesebb feladatokra alkalmas, katonai létszámában és fegyverzetében karcsúsított haderőt, hogy „egyetlen ország se gyakorolhasson nyomást egyetlen más európai országra sem és fölénye révén ne kényszeríthesse rá az akaratát sem erőszak alkalmazásával, sem pedig az erőszakkal való fenyegetéssel”.⁵ A csúcstalálkozót követő hónapban hivatalosan is megszűnt létezni a SZU, de a tagállamokra való hullása ellenére

⁴ Valki László (szerk.): *A NATO: történet, szervezet, stratégia, bővítés*. Budapest, Corvina Kiadó, 1999, 82.

⁵ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=109 (2013. augusztus 26.)

sem szűnt meg a nemzetközi rendszerben létezni. A posztszovjet térség nukleáris és hagyományos fegyveres katonai ereje, továbbra is nagy befolyással bír Európában a biztonságra és stabilitásra. A szövetségesek részéről az „elrettentés és védelem” alapkonceptiója maradt érvényben és emellett jelent meg az „atomfegyverekre való csökkentett mértékű támaszkodás” és a „csökkentett előretolt jelenlét” elve.⁶ Minimalizálták a nukleáris, valamint a hagyományos fegyveres erők mennyiségét és a készségi szinteket is lentebb állították. A Szovjetunió javaslatára 1955. május 14-én létrejött a közép- és kelet-európai szocialista országok védelmi, katonai, politikai szervezete. Mindezek ellenére a hidegháború után, 1991-ben megszűnni kényszerült a VSZ. A közép- és kelet-európai országoknak gazdasági, politikai és társadalmi nehézségeiből, illetve etnikai és területi konfliktusaiból adódhatnak nézeteltérései, így fokozott figyelmet kell fordítani a területen kialakuló instabilitás kezelésére.⁷

1999. április 23-25-én a washingtoni csúcstalálkozót szervezték meg, a Szövetség fél évszázados fennállásának jubileuma alkalmából. Ez a találkozó a NATO történetében fontos helyet foglal el. Elfogadták az új stratégiai koncepciót, mely módosításokkal ugyan, de a mai napig érvényben van. A biztonság, a konzultáció, az elrettentés, a védelem, a válságkezelés és a partnerség köré összpontosultak a kérdések. A védelmi megközelítés tágabb értelmezést kapott, már nem csak a terület központú, hanem az érdek központú megközelítés is megjelent, így a rögzített hatókörökön kívülre is kiszélesedett a figyelem, vagyis a védelemi mechanizmusok már nem csak egy tagállam területére összpontosultak. Meghirdették a DCI-t, a Védelmi Képesség Fejlesztési Programot. A válságkezelő műveletek során hamar fény derült arra, hogy fejleszteni kell a szövetséges erőket a gyorsabb, a hatékonyabb bevetethetőség érdekében, akár a NATO területén kívülre is. A fegyveres erők és az infrastruktúra túlélőképességének javítása szintén lényeges. A MAP, vagyis a Tagsági Akcióterv a csatlakozni kívánó országok számára jött létre, ami a tagságra való felkészülés legfontosabb elemeit foglalja össze, azonban ez a program nem ad garanciát a tagságra, csupán segít figyelemmel kísérni a fejlődést, vagy az esetleges visszaesést.⁸ A bővítés szempontjából a szövetség nyitott marad az új tagok felvétele előtt, illetve segíti azok csatlakozási elképzeléseiket. A csúcstalálkozón részt vehetett már Csehország, Lengyelország és Magyarország is (márciusban csatlakoztak).⁹

⁶ Valki László (szerk.): *A NATO: történet, szervezet, stratégia, bővítés*. Budapest, Corvina Kiadó, 1999, 84.

⁷ Steingart Gabriella: *A NATO szerepe a válságkezelésben*. Budapest, Biztonságpolitika, 2011.

⁸ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=58 (2013. augusztus 26.)

⁹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 2.)

2002. november 21-22-én a prágai csúcstalálkozó, sorrendben az ötödik konferencia a hidegháborút követően. Egy szervezet számára a mércét nem az jelenti, hogy hogyan működik, amikor minden rendben van, hanem az, hogy miként reagál, amikor a dolgok kizökkennek a rendes kerékvágásból.¹⁰ 2001. szeptember 11. tanúbizonyságot adott arra, hogy a biztonsági környezet változik és éppúgy változik az is, ahogyan erre és egymás cselekedeteire hogyan reagál a Szövetség. A politikai és katonai hatóságok ekkor lerakták a terrorizmus elleni megközelítések építőköveit, melyek a NATO legfontosabb, hosszú távú érdekeit szolgálják. Felállították a NATO Reagáló Erőt, mely kiterjed a szárazföldi, haditengerészeti, légierőcsapatok különleges műveleti erejére is. Az NRF egy magas szintű készenléti kapacitás, amely bárhová telepíthető és a NATO műveletek teljes körében képes feladatokat végrehajtani önállóan, vagy akár egy nagyobb összeköttetés révén. Egyetlen problémája, hogy korlátozott a létszáma, így egyedül nem képes az összes válsághelyzet kezelésére, csak a kezdeti stádiumban alkalmazhatók azonnal és sikeresen. A prágai képesség-felajánlás dokumentuma, a PCC értelmében a tagállamok fejlesztik a haderejük vegyi, biológiai, radiológiai és a nukleáris támadás elleni védelemi rendszerüket. 2002-es bővítési körben a csatlakozást Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia, Szlovénia kezdheti meg.¹¹

2004. június 28-29-én az isztambuli csúcsot rendezték meg. Összesen huszonhat tagállam vezetői döntöttek a NATO jövőjét illető fontos kérdésekben. A fő célkitűzés ekkor is a terrorizmus felszámolása volt, a NATO sokrétű és átfogó módon kíván fellépni a terrorizmus fenyegetéseivel szemben, akár katonai eszközökkel is, amikor ezt a Szövetség érdekei megkövetelik. Elfogadtak egy „Terrorizmus-ellenes Partnerségi Akciótervet”, hogy a tagok szorosabban be tudjanak kapcsolódni ebbe a küzdelembe, ezen kívül megállapodtak egy új katonai koncepcióban is.¹² Aggodalmat jelent az a lehetőség, hogy a terroristák kezébe kerülhetnek tömegpusztító fegyverek, amelyeknek terjedése szintén egy súlyos és fokozódó fenyegetés. A katonai képesség fejlesztés a következő lényeges támpont, vagyis olyan haderőkre van szüksége, akiket gyorsabban be lehet vetni, nagyobb távolságra eljuttathatók, és tovább tudnak a hadszíntéren maradni. Nagy hangsúlyt fektettek a mediterrán térség (Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Marokkó, Mauritánia, Tunézia) biztonságpolitikai jövőjére, ehhez azonban a nemzetközi intézményeink között az együttműködés új fokára van szükség, ezért megalkották az isztambuli együttműködés

¹⁰ *A NATO új stratégiai koncepciója.* Washington, 1999. április 23-24.

¹¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50087.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 5.)

¹² Lord Robertson, interjú, 2002. november 22.

egyezményét (ICI). Ami a bővítés kérdéskörét illeti, a NATO akkoriban befagyasztotta a mennyiségi növekedés politikáját, inkább az együttműködők körének kiszélesítésére koncentrált, földrajzi értelemben minden korábbinál távolabbra menve.¹³

2006. november 28-29-én a rigai csúcstalálkozót rendezték meg. A helyszín jelképes, hiszen ezeken az utakon nemrégiben még szovjet tankok gurultak. A tanácskozás megrendezését elsiették, mivel nem volt olyan kulcsfontosságú téma, ahol áttörést lehetett volna elérni. Oka, hogy az elmúlt években túl gyakran, kettőévente követték egymást a konferenciák, azaz nincs elég idő arra, hogy az egyes találkozók elhatározott döntéseket a következő csúcs idejére meg is valósítsák. A másik, hogy a NATO felemás helyzetben van, még nem kerültek le a napirendről a hidegháború utáni időszak témái úgy, mint a bővítés, nyugat-balkáni átalakulás, miközben egyre nagyobb odafigyelést igényelnek a 2001-es terrortámadással kezdődött új korszak problémái.¹⁴ Azonban az egyik legfontosabb és aktuálisabb kérdés az afganisztáni misszió, amely a NATO legnagyobb hadművelete, még a tálib rendszer megdöntése és az al-Kaidának az országból való kiűzése után is, hiszem a radikális iszlamista terrorszervezet emberei az évek során folyamatosan visszaszivárgott a térségbe és megnöttek a terrorcselekmények is. A következő tárgykör a NATO képességeinek és képességfejlesztésének jövője. A tagállamok kormányfői létrehoztak egy 10-15 évet átfogó biztonsági környezet legvalószínűbb alakulásait összefoglaló elemzést, más nemzetközi szervezetekkel (ENSZ, EU), hogy átfogóbb képet kaphassanak az esetleges problémákkal szemben és meghatározták az ezzel kapcsolatos teendők lépéseit.¹⁵ A csatlakozás jegyében azonnali tagságot ajánlott fel a Partnerség a Békéért Programban Bosznia-Hercegovinának, Szerbiának és Montenegrónak.¹⁶

2008. április 3-4-én a bukaresti csúcstalálkozón a Partnerség a Békéért 14 évvel korábbi létrehozása óta a NATO már tíz új taggal gyarapodott, így mind a 26 tagállam és a világ különböző részéről érkező partnerek állam- és kormányfői és más jelentős nemzetközi intézmények képviselői gyűltek össze. Az egyik fő kérdés a biztonság. A szövetség egy robusztus szervezet, így fel kell készíteni arra, hogy a formálódó biztonsági kihívásokkal szembe tudjon nézni közel és távol, illetve arra, hogy a továbbiakban még jobban együtt kell működni olyan partnerországokkal és nemzetközi szervezetekkel, melyek hajlandók és

¹³ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 9.)

¹⁴ Steingart Gabriella: *A NATO szerepe a válságkezelésben*. Budapest, Biztonságpolitika, 2011.

¹⁵ http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_tevekenysegek/nato_orsz_strat.htm (2013. szeptember 11.)

¹⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 11.)

képesek az adott célkitűzésekhez és küldetésekhez hozzájárulni.¹⁷ A NATO struktúráját és képességeit is át kell alakítani az új biztonsági környezethez. Nem minden biztonsági kihívás igényel katonai megoldást, létfontosságú azonban, hogy a Szövetség megtartsa katonai jellegét. 2008-ban úgy döntöttek, hogy újra megvizsgáljuk a rakétavédelmet, illetve felülvizsgálják azt is, hogyan lehet maximálisan megvédeni energia-infrastruktúránk elemeit. A stabilitás eléréséhez Afganisztán kulcsfontosságú szerepet játszik. Afganisztán a NATO hosszú távú kötelezettségvállalása. Azt szeretnék, hogy az ősi selyemút ne a terrorizmus és narkotikumok érdekében, hanem stabilitás a demokratizmus és együttműködés által éledne újjá. A bővítés jegyében megindult a segítségnyújtás Albániának, Horvátországnak és Macedóniának a tagságra való felkészülésben, illetve meghívásokat küldenek ki, azon aspiráns országoknak, amelyek megfelelnek a teljesítmény alapú elvárásoknak és képesek hozzájárulni az euró-atlanti biztonsághoz. Ebben az évben meghívták a Szövetségbe Ukrajnát és Grúziát.¹⁸

2009. április 3-4-én a strasbourg-kehli csúcstalálkozót rendezték meg, az Észak-atlanti Szövetség megalakításának 60. évfordulója alkalmából. Döntést hozott a Szervezet az új Stratégiai Koncepciójának kidolgozásáról. A Szövetség politikai alapidokumentumának számító Stratégiai Koncepció elsődleges célja, hogy politikai és katonai téren világos iránymutatást adjon a NATO jövőbeni globális szerepvállalására nézve. A szándék megfogalmazásán túl nem mentek a vezetők, mivel akkor még az amerikai kormányzat nem volt felkészülve az iránymutatások megszabására. Szentestették az új afganisztáni stratégiát. Ez azonban, az előző évben megrendezett csúcstalálkozón elfogadottól eltérően, nem a Szervezet, hanem az eddiginél sokkal markánsabban Amerikai Egyesült Államok szerepvállalását tükrözte. A NATO sikeresen nyugtázhatta, hogy már nem idegen terep számára Afganisztán, azonban mostantól hátrálép a tűzvonalból, bár nem teljesen, hiszen továbbra is jelen lesz az országban, de nem akkora intenzitással, mint eddig.¹⁹ Franciaország a hidegháború vége óta gyakorlatilag minden lényeges katonai műveletben részt vett, annak ellenére, hogy 1966 márciusában kivonták haderejüket a NATO integrált katonai struktúrájából és a szövetséges haderők legfőbb európai parancsnokának alárendeltségéből.²⁰ Nyilvánvalóvá vált, hogy a teljes körű részvétel nélkül kevesebb beleszólásuk van a Szövetség működésébe és döntéseibe. 2013-tól visszatérnek a

¹⁷ Jaap de Hoop Scheffer, interjú, 2004. június 29.

¹⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67979.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 24.)

¹⁹ Csiki Tamás: *A NATO chicagói csúcstalálkozásának értékelése*. Budapest, 2012. május 25.

²⁰ <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue1/hungarian/art2.html> (2013. szeptember 28.)

szövetségi parancsnoki struktúrájába és ők kapják meg a NATO stratégiai-parancsnoki posztjának egyikét. Párizs képviselői 1999 óta „takaréklángon égő” közös védelmi tervezési bizottságban is újra elfoglalták a helyüket. A csatlakozás jegyében ebben az évben felvételt nyert a NATO-ba Ukrajna és Grúzia is.²¹

2010. november 19-én és 20-án a liszaboni csúcstalálkozó a soron következő. A NATO 28 tagállamának állam- és kormányfői, valamint a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erői, avagy az ISAF és partnerországok képviselői tették tiszteletüket. Az új stratégiai koncepcióhoz a következő tíz évben igazodni fog a Szervezet tevékenysége is. A NATO alaprendeltetései nem változtak, azonban új prioritásokat határoztak meg, a Szövetség a fenyegetések elleni védelemre kíván összpontosítani, vagyis a sebezhető infrastruktúra és informatikai rendszerek megerősítésére, a tömegpusztító fegyverek szaporodására és a rakétavédelemre, valamint a terrorizmus és szélsőséges mozgalmak elleni védelemre.²² A hagyományos képességek terén megmaradt az MJO, Nagyobb Összhaderőnemi Művelet és a SJO, Kisebb Összhaderőnemi Művelet. A képességfejlesztésben is megjelent a multinacionális elem. A NATO csak szerény képességek kialakítására törekszik és a válságkezelő műveletekhez szükséges eszközöket az EU-val együttműködve kívánja biztosítani. Rakétavédelem szempontjából szeretnék megteremteni az európai NATO országok területének és lakosságának védelmi rendszerét. A tervek szerint az akkori rendszert az ALTBMD-t, az Aktív Rétegzett Hadszíntéri Rakétavédelmet bővítenék, azonban a koncepció nem rendelkezik arról, hogy mely állam vagy államok rakétafenyegetése ellen irányul a védekezési terv. A világban ma legalább harminc olyan ország van, amely ballisztikus rakétákra igyekszik szert tenni, közülük többnek már van is ilyen rakétája és néhányuk ezekkel a rakétákkal már el is tudná érni a NATO-tagállamok egyes területeit.²³

2012. május 20-án a chicagói csúcstalálkozó sorban a 25. lebonyolított nagyszabású esemény. Ez a valaha megrendezett legnépesebb csúcstalálkozó, hiszen itt több mint 60 ország és számos szervezet képviselői hoztak fontos kérdésekben döntéseket, megfelelő megállapításokat. A találkozó keretében elfogadott új Stratégiai Koncepció leszögezte, hogy a NATO csak szerény képességek kialakítására törekszik. A válságkezelő műveletekhez szükséges eszközöket az EU-val együttműködve kívánja biztosítani. A

²¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 2.)

²² <http://posztinfo.hu/oroszorszag/eurasziai-gazdasagi-kozosseget-hoz-letre-moszkva/> (2013. október 6.)

²³ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 2.)

szövetség célkitűzéseiben erőteljesen megjelent a multinacionális elem és a pénzügyi hatékonyság növelése vált célkitűzéssé, nem pedig a megtakarítások növelése és a további költségvetés csökkentése. Az afganisztáni stabilizáció tekintetében az afgán elnök, a NATO tagállamai, a 22 ISAF-hez hozzájáruló partnerek, Oroszország, Japán, Pakisztán és több közép-ázsiai ország és az EU, illetve az ENSZ képviselői vettek részt a 2014-ig tartó hatalomátadási folyamat lépéseinek pontosításában, és az azt követő évtizedben Afganisztánra vonatkozó tervek felvázolásában. Az egyre csökkenő védelmi kiadások miatt a NATO vezetői elfogadták az Okos Védelem stratégiáját. 20 projekt keretén belül a tagországok megegyeztek, hogy megosztják fegyvereik és felszereléseik költségeit. A védelmi és elrettentési képességek kapcsán az ezelőtti csúcstalálkozón feladatul szabták, hogy el kell fogadni egy új dokumentumot, amely „meghatározza a nukleáris és hagyományos képességek megfelelő arányát”.²⁴ A döntés nagyon nehéz volt, hiszen a szövetséges országoknak a nukleáris, a hagyományos fegyverek és képességek arányát kellett felülvizsgálni, illetve a nukleáris fegyverek földrajzi elhelyezését, ezen fegyverek alkalmazásának irányelveit. Végül sorban pedig az elhárító képességet biztosító rakétavédelmi rendszer kiépítésének helyzetét.²⁵

²⁴ http://www.mult-kor.hu/20120906_egy_befagyott_konfliktus_anatomiaja (2013. október 6.)

²⁵ http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease (2013. október 6.)

II. 2. A NATO-bővítés eddigi körei a '90-es évektől a napjainkig

A hidegháború óta összesen három bővítési kör zajlott le. A NATO terjeszkedési ambícióiban kiemelkedő szerepet játszik az 1991-ben megszűnt Varsói Szerződés, illetve az akkor felbomlott Szovjetunió, hiszen az új tagállamokban potenciális tagjelölteket láttak. A Szövetség a nyitott ajtók politikáját folytatja, így bármely európai ország, amely elfogadja az Euro-atlanti Szerződés elveit és hozzájárul az euro-atlanti térség biztonságához, csatlakozhat a NATO-hoz, amennyiben a Szövetség tagjai meghívják.²⁶ Németország újraegyesítése (NDK, NSZK) 1990. október 3-án következett be, így ezen a napon a NATO összehívott egy rendkívüli ülést, ahol üdvözölte az egységes országot, teljes jogú tagként.²⁷

A hidegháború után az **első bővítési kör 1999. március 12-én** következett be, ekkor **Magyarország, Csehország és Lengyelország** csatlakozhatott a Szövetséghez a kelet-közép európai régióból, a NATO 50. évfordulóján.²⁸ Az 1991-ben létrejött visegrádi csoport (Csehország, Szlovákia, Lengyelország és Magyarország) a krakkói csúcstalálkozón jelölték meg egyik fő célként a NATO-tagságot. A csatlakozási tárgyalásokra vonatkozó feltételek a madridi csúcsertekezlet deklarációjának hatodik pontjában találhatóak. A NATO további bővítése a szövetséges tagállamok állam- és kormányfőinek nem volt olyan egyértelmű.²⁹ A viták főként a jelenlegi tagok által fizetendő költségekről, egy nagyobb Szövetség kezelhetőségéről, illetve Oroszország feltehetőleg negatív reakciójáról szóltak. Az ellenzők köre szerint, a csatlakozni kívánó országok későbbi NATO taggá válásukkal nem befolyásolnák érdemben a kialakulóban lévő volt szocialista demokráciák piacgazdaságra való áttérését, illetve a demokratikus intézmények megszilárdulását. Emellett felesleges volna Oroszországot felingerelni, sértődötté tenni a Szervezet keleti bővítésével. A NATO úgy jó, ahogy van, így nem indokolt a keleti nyitás. Ezzel szemben azzal érveltek, hogy egyrészt nem valószínű, hogy zűrzavar alakulna ki Oroszországban a bővítés miatt. Másrészt az európai biztonsági rendszer stabilitásának fontos eleme lenne a keleti nyitás. A Szövetség bővítése esetlegesen kivédheti Oroszország lehetséges újbóli megerősödését a régióban. Stratégiai szempontból kiemelten fontos volt a keleti határok biztosítása. Egy nagyobb Szövetség kohézióját

²⁶ <http://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/04open.pdf> (2013 október 21.)

²⁷ Tarján M Tamás: *1990. október 3. Németország újraegyesítése*. Budapest, Rubicon, 2013.

²⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm?selectedLocale=en (2013. október 23.)

²⁹ http://biztpol.corvinueembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=16&scid=110 (2013. november 1.)

illetően, egy 19 tagú NATO nem tűnt jelentősen különbözönek egy 16 tagútól. Nagy nehézségek árán, de mind a három tag 1999-től megkezdhette NATO-tagságának gyakorlását.³⁰

A hidegháború után a **második bővítési kör 2004. március 29-én** következett be, ekkor **Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia és Szlovénia** csatlakozhatott a Szövetséghez.³¹ Ezen társulásokat illetően messze nem voltak olyan bizonytalanok, mint az előző kapcsán, akkor súlyos viták folytak a 3 állam felvételéről, most azonban a 19-ről 26-ra való bővülés nem volt kérdéses.³² Ennek ellenére sokan megkérdőjelezték a nyitott ajtók ígéret hitelességét, hiszen a '99-es Washingtonban megrendezett csúcson senkit sem hívtak meg a csatlakozásra. Mindazonáltal, a MAP létrehozása 2002-ben olyan folyamatba kényszerítette a NATO-t, aminek eredményeképpen az új tagok meg nem hívása súlyosan kétségbe vonta a NATO szavahihetőségét. A bővítés jelentős mértékben átrajzolta a NATO és a partnerországok határát, illetve Európa biztonsági tájképét.³³ Szlovénia 1999, sőt talán már 1997 óta megfelel a tagsági követelményeknek. Szlovákiát, a többi visegrádi országgal együtt pedig bevették volna még első körbe, ha az 1990-es évek közepén más kormány lett volna hatalmon. Bulgária és Románia előtt az ajtókat az nyitotta meg, hogy értékelhető nagyságú területtel rendelkeznek, így nekik köszönhetően ez a bővítési kör nagy előrehaladásnak könyvelhető el katonai szempontból. Észtország, Lettország, Litvánia pedig Oroszország szempontjából voltak jelentősek, hiszen ők mind a volt Szovjetunió utódállamai. A hét új tag összesen 200 ezer fős hadsereggel és döntően elavult, még a Szovjetuniótól örökölt felszereléssel csatlakozik az atlanti szövetséghez. A csatlakozó országok közül csak háromnak, Romániának, Bulgáriának és Szlovákiának van tényleges hadereje. Szlovéniának és a három balti országnak egyáltalán nincsenek vadászpilótái és mindössze néhány ezerfős a hadseregük. Az új tagállamok csak az utóbbi években kezdték meg a hadseregeik átalakítását. Ezzel a folyamattal egyrészt csökkentették a katonák létszámát és modernizálni kezdték felszereléseiket, hogy a NATO-ban is használni lehessen ezeket. Katonailag erősödött a Szövetség a hét új taggal, mert bár nem nagy országokról van szó,

³⁰ Tóth I Dávid: *A Dnyeszter Menti Köztársaság nem adja fel*. Budapest, Kitekintő internetes portál, 2012. március 14.

³¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm?selectedLocale=en (2013 október 23.)

³² Tóth Péter és Molnár Ferenc: *MATO- csúcstalálkozó Washingtonból Rígiáig*. Budapest, ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, 2006/6.

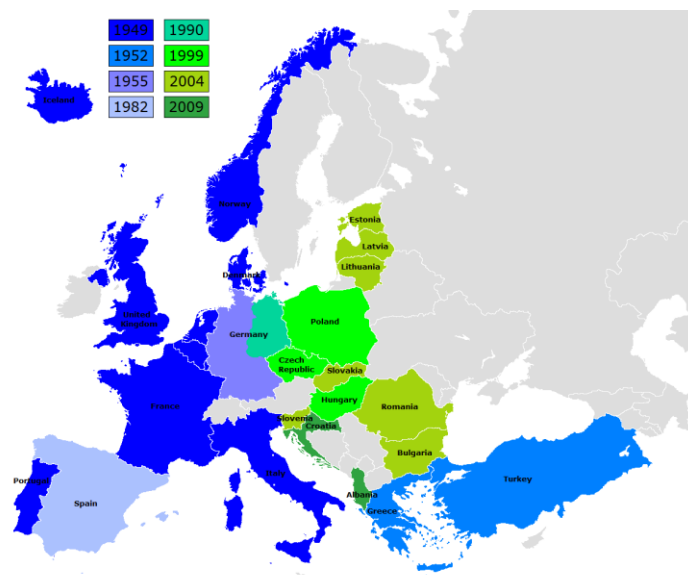
³³ http://biztpol.corvinuembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=16&scid=110 (2013. november 1.)

de olyanokról, amelyek jelentős katonai képességekkel rendelkeznek és így részt tudnak venni nemzetközi műveletekben, Afganisztánban, Irakban vagy Koszovóban. Oroszország reagálása már kevésbé aggasztotta a szövetségeseket, mert akkoriban az amerikai külpolitika nem tartotta Oroszországot központi fontosságúnak.³⁴

A hidegháború után a **harmadik bővítési kör 2009. május 1-jén** következett be, ekkor **Albánia és Horvátország** csatlakozhatott a Szövetséghez. A NATO-tagországok száma ezzel, 26-ról 28-ra növekedett.³⁵ Albánia és Horvátország nagyon keményen dolgozott azért, hogy eleget tegyen a NATO-tagsági feltételeinek a demokráciájuk és hadseregük állapotát illetően. Horvátország csatlakozása a szlovén–horvát határvita miatt nem ment egyszerűen, azonban Szlovénia közölte, hogy a vita nem gátolja Zágráb NATO-csatlakozását. Erre utal az, hogy Szlovénia adta át a horvát NATO-tagság ratifikációjáról szóló okmányt március 2-án. Ezen kívül a NATO-nak békefenntartó küldetése van az önálló Koszovóban, az egykori szerb tartományban, tehát Koszovóban horvát katonák is állomásozhatnak majd, ami viszont ronthat Horvátország és Szerbia kapcsolatain.³⁶

A NATO bővítési folyamata 1949-es alapítástól napjainkig.

(A térkép csak az európai államok bővítési köreit mutatja be, az USA itt nem szerepel)



Forrás:<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1031&title=a-nato-es-a-transzatlanti-kapcsolatok-i>
(2013. november 20.)

³⁴ <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue1/hungarian/art2.html> (2013. szeptember 28.)

³⁵ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm?selectedLocale=en (2013. október 23.)

³⁶ http://biztpol.corvinueembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=16&scid=110 (2013. november 1.)

II. 3. A NATO-hoz történő csatlakozás előfeltételei

Mint már említettem a NATO a bővítés szempontjából a nyitott ajtók politikáját folytatja. „Továbbra is teljes mértékben nyitva áll a NATO-tagsághoz vezető ajtó minden európai demokrácia számára, amelyek osztoznak Szövetségünk értékeiben, amelyek készek és képesek vállalni a tagsággal járó felelősséget és kötelezettségeket és amelyeknek befogadása hozzájárul a közös biztonsághoz és stabilitáshoz.”³⁷

Elsősorban a NATO-tagsággal kapcsolatban külön kell választani a felvétel és a tagság követelményrendszerét. Az utóbbi lényegesen kevesebb védelmi-katonai elemet tartalmaz. Elvi szinten rögzítették, hogy a NATO tagjainak képesnek kell lenniük a biztonsági garanciák katonai erővel való alátámasztására, azaz adott esetben a szövetségeseket, vagy magát a Szövetséget ért agresszióval szembeni katonai segítségnyújtásra. Részt kell vállalniuk a Szövetség béketeremtő és békefenntartó jellegű katonai akcióiban. A tagoknak képesnek kell lenniük a NATO stratégiai koncepciójában foglaltak teljes körű teljesítésére. A NATO bővítései elsősorban politikai döntések, ennek megfelelően a felvétel kritériumrendszerében is főként politikai jellegű tételek szerepelnek.³⁸ Ezek nem mások mint, a parlamenti demokrácián alapuló államrendszer; a piacgazdaság megléte; a rendezett szomszédsági viszonyok kialakítása a szomszédos országokkal; az egyéni szabadság- és emberi jogok tiszteletben tartása; a haderő civil kontrolljának és minimális együttműködési képességének a megléte, illetve a fegyveres erők demokratikus és polgári ellenőrzésének megvalósítása; a katonai költségvetés elkészítésekor a NATO-országokban alkalmazott mód-szerek átvétele; a védelmi tervezés módszertanának alkalmazása; aktív részvétel továbbra is a Partnerség a békéért programban; az eljárási és technikai egységesítés felgyorsítása.³⁹ Továbbá a csatlakozás időpontjában érvényes politikai, stratégiai és jogi háttérrel kell rendelkezniük, valamint a konszenzusos döntéshozatal elvének kell érvényesülni.⁴⁰ A kritériumok teljesítésének elősegítésére, a NATO különböző programokat és akcióterveket hozott létre.

A **Partnerség a Békéért program (PfP)** az 1994 januárjában megrendezett brüsszeli csúcserőkegyleten került meghirdetésre. Egyértelmű célja az volt, hogy az eddiginél

³⁷ http://kitekinto.hu/europa/2011/03/02/oroszukran_fegyverkezes_a_fekete-tengeren/#.UjiOfNIVObi (2013. december 5.)

³⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm?selectedLocale=en (2013. november 14.)

³⁹ Martinusz Zoltán: *Felelősség és lehetőség*. Budapest, ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések 1999, 2.

⁴⁰ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=16&scid=110 (2013. november 1.)

szorosabb politikai és katonai együttműködést alakítson ki a posztszovjet blokk országaival. Ezzel növelte a stabilitást, csökkentette a békét fenyegető veszélyeket és megszilárdította ezen államok demokratikus alapjait. A programnak jelenleg 22 állam a tagja, amelyek a posztszovjet, a posztjugoszláv térségből, az Európai Unióból érkeztek, illetve Svájc.⁴¹ A terveket kétéves periódusra írják és az adott állam egyéni szükségleteit és igényeit tartalmazza, amelyeket az előzetesen leadott Prezentációs Dokumentumban terjesztenek a NATO elé. A békepartnerségben részt venni szándékozó államoknak először is egy keretegyezményt kell aláírniuk, amelynek értelmében a csatlakozó ország vezetésének garantálni kell, hogy megőrzi a demokráciát, betartja a nemzetközi jog alapelveit, tartózkodik attól, hogy megsértse bármely más állam területi integritását, tiszteletben tartja az államhatárokat és a felmerülő vitákat békés eszközök bevonásával rendezi.⁴² Az új tag egyben azt is kinyilvánítja, hogy készen áll részt venni az ENSZ és az EBESZ hatáskörébe tartozó műveletekben, illetve hogy katonai vonatkozásokban is együttműködik a NATO-val. Ezen országok arra is jogot szereztek, hogy azonnal és közvetlenül a Szövetséghez fordulhassanak konzultációs céllal, ha területi függetlenségüket, integritásukat vagy biztonságukat bármilyen veszély fenyegetné. A PfP programot különböző komponensek alapján építik fel, különböző politikák, programok, cselekvési tervek és megállapodások. Az egyik a Partnerségi Munkaprogram, ez a különböző konferenciákat és gyakorlatokat foglalja magába, ami minden partnerország számára nyitott. A Politikai- Katonai Irányító Bizottság tartja a kapcsolatot a partnerekkel politikai kérdésekben és koordinálja a programokat.⁴³ A Tervezési és Felülvizsgálati Folyamat része, hogy a NATO fejleszti a partnerekkel való együttműködési képességeket, különösen a válságkezelő műveletek terén, valamint tanácsadó jelleggel is bír, ami a későbbi csatlakozás feltételeit igyekszik elősegíteni. A Partnerségi Koordinációs Sejt, pedig a katonai tevékenységek központi koordinációs szerve. Mindezek segítik a csatlakozni kívánó országok felkészülését.⁴⁴

A **Tagsági Akciótervet (MAP)** az 1999-es washingtoni csúcson fogadták el. A MAP-ba való bejutáshoz, a Partnerség a Békéért programban való részvétel kötelező. A NATO egész évben találkozókat rendez a csatlakozni kívánó országoknak. A szervezet szakértői a

⁴¹ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=58 (2013. augusztus 26.)

⁴² <http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/cddd96a3f70190b1.html> (2013 november 2.)

⁴³ Gazdag Ferenc és Ljubov Siselin: *Oroszország és Európa. Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény.* Budapest, Zrínyi Kiadó, 2004, 34.

⁴⁴ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm?selectedLocale=en (2013. szeptember 9.)

polgári és a katonai területekre összpontosítva próbálnak segítsége nyújtani. A tervnek a lényege, hogy hogyan készülhetnek fel a tagjelölt országok az esetleges, teljes jogú tagságra. A MAP az országok részéről éves jelentésekben várja az előrehaladások fejleményeit.⁴⁵ Úgy, mint a PfP itt is különböző összetevők alkotják a terv részét. Politikai és gazdasági cél, hogy a nemzetközi, az etnikai vagy a területi vitákat békés úton rendezzék. Be kell bizonyítaniuk, hogy a törvények és az emberi jogok megvédése mellett kötelezték el magukat, illetve elősegítik a stabilitás és a jólét kialakulását. A védelem és a haderő erősítése érdekében a csatlakozni kívánó országnak hozzá kell járulnia a NATO kollektív védelméhez és új küldetéseikhez. A jogi környezetet át kell alakítani úgy, hogy megfeleljen a NATO-n belüli együttműködést vezérlő egyezményeknek. Pénzügyileg szükséges az adott országnak elegendő forrást elkülöníteni a védelmi kiadásokra és fel kell készülnie a közös pénzügyi részvételvállalásra.⁴⁶ A MAP-nak köszönhetően már több országnak sikerült csatlakoznia úgy, mint 2004-ben Bulgáriának, Észtországnak, Lettországnak, Litvániának, Romániának, Szlovákiának és Szlovéniának, valamint 2009-ben Albániának és Horvátországnak is sikerült felvételt nyernie. Macedónia továbbra is részt vesz a MAP-ban. Ezen kívül 2009-ben a NATO meghívta Montenegrót, hogy vegyenek részt a programban.⁴⁷

Az **Egyéni Partnerségi Akcióterv (IPAP)** 2002-ben, a prágai csúcson került ratifikálásra. Az akcióterv olyan országok számára érhető el, amelyek rendelkeznek a politikai akarattal és képességgel, hogy elmélyítsék a NATO-val fennálló viszonyukat. Az IPAP-ban egyértelműen rögzíteni kell a partnerországnak a célokat és a prioritásokat, amelyeken szeretne javítani és amikben együtt szeretne működni a NATO-val.⁴⁸ Azonban a MAP-al szemben, a csatlakozni kívánó államok részére lehetővé teszi a Szövetség, hogy kifejezetten a védelmi és a biztonsági reformokra összpontosítva jobban strukturált támogatást nyújtson. Ezen kétéves akcióterv célja a partnerek és a Szövetség közötti kölcsönös kapcsolatoknak teret adó különböző együttműködési mechanizmusok összehangolása. Egy ilyen IPAP tervnek egyértelműen meg kell határoznia az egyes partnerre vonatkozó együttműködési célokat, prioritásokat. A NATO jól irányított és az egyes országokra külön vonatkozó tanácsokat ad a reform céljainak megfelelően. A releváns kérdésekben intenzív politikai párbeszédnek folyamán próbál megoldásokat találni.

⁴⁵ http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=2088#top (2013. november 9.)

⁴⁶ Szabó László-Tóth Péter: *A NATO és a NATO-csatlakozás Madrid után*. Budapest, Társadalmi Szemle 1997/10. sz.

⁴⁷ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm (2013 november 14.)

⁴⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49290.htm (2013 november 14.)

A célkitűzések az általános politikai, védelmi és biztonsági kategóriákra oszlanak. Az Egyéni Partnerségi Akciótervhez eddig 2004-ben Grúzia csatlakozott, majd 2005-ben Azerbajdzsán, Örményország, Kazahsztán és 2006-ban Moldova.⁴⁹

⁴⁹ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=58 (2013. augusztus 16.)

III.

A posztszovjet térség jellemzői

III. 1. A posztszovjet térség helyzete

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, avagy a Szovjetunió 1922-től 1991-ig alkotott egy egységet, majd megszűnése után 1991. december 21-én létrejött a **Független Államok Közössége**. Felbomlása után jogutódja Oroszország lett, ezen kívül még további 14 utódállamra bomlott, melyek Azerbajdzsán, Fehéroroszország (Belorusz), Észtország, Grúzia, Kazahsztán, Kirgizisztán, Lettország, Litvánia, Moldova, Örményország, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Ukrajna, Üzbegisztán.⁵⁰

A Független Államok Közössége



Forrás: http://www.mozaweb.hu/Lecke-Foldrajz-Foldrajz_7-Kelet_Europa_termeszeti_es_tarsadalmi_kepe-98562 (2013. december 16.)

2000. október 10-én Oroszország, Kazahsztán, Belorusz, Kirgizisztán és Tádzsikisztán létrehozta az **Eurázsiai Gazdasági Közösséget**, 2006-ban csatlakozott hozzá Üzbegisztán,

⁵⁰ Sz. Bíró Zoltán: *A Független Államok Közössége 1991-2008*. Budapest, História alapítvány, 2009, 1.

majd 2008-ban felfüggesztette tagságát. 2007-ben született egy keretegyezmény Oroszország, Kazahsztán és Fehéroroszország részvételével egy esetleges Vámunióról.

A legelső áttörés a 2009 novemberében lezajlott minszki találkozón történt, mikor megfogalmazták, hogy **2010. július 1-től működésbe lép a Vámunió**, melynek elsődleges célja az egységes mértékű vámok alkalmazása és az azonos vámeljárási rend a tagállamok között. A Vámunió az egységes valuta kivételével gyakorlatilag a gazdaságpolitika minden területére kiterjedne, és az államfők tanácsa, illetve egy központi irányító szerv létrehozása révén bizonyos politikai jelleget is kapna. A szervezetben megfigyelőként vesz részt Moldova és Ukrajna. 2013. szeptember 4-én bejelentésre került, miszerint Örményország csatlakozik a vámunióhoz.⁵¹

Az Eurázsiai Gazdasági Közösség államfői a 2012-es moszkvai csúcstalálkozón megállapodtak, hogy **2015-re** előre láthatóan aláírják a megállapodást az **Eurázsiai Gazdasági Unióról**, mivel van ideológiája és jövője is a közösségnek.⁵²

A posztszovjet térséget országai szerint különböző csoportokba lehet sorolni. A kezdetektől külön kategóriát alkotnak a balti államok (Észtország, Lettorság, Litvánia), amelyek már a FÁK kezdeményezésben sem vettek részt, majd a NATO és az Európai Unió tagságukkal teljes mértékben kiváltak az orosz érdekszférának nevezhető posztszovjet térségből. A következő együttes Oroszország biztonságpolitikai érdekei alapján kap azonos besorolást. Örményország és Fehéroroszország, Moszkva legszorosabb szövetségeseinek számítanak a régióban. Fehéroroszország elsősorban belpolitikai helyzete miatt, érdemelte ki a szoros partnerséget, még a saját szuverenitásukat is hajlandóak feladni Oroszország javára. Örményország pedig, kül- és biztonságpolitikai szempontból létfontosságú. Azerbajdzsán geopolitikai ellenfélként jelenik meg, az egyre növekvő befolyása miatt. A következő kategóriába sorolhatók a közép-ázsiai (Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán, Türkmenisztán, Üzbegisztán) volt szovjet tagköztársaságok. Ezen országok külpolitikájukban megtalálható egy közös elem, miszerint mindegyik térségbeli ország igyekszik korrekt viszonyt fenntartani Moszkvával és többségükben az orosz hadsereg támaszpontokat is fenntart. Ukrajnát illetően –főként gazdaságilag- Oroszországgal stratégiai partnerség jelenik meg, csak hogy mindkét ország számára ez a

⁵¹ http://kitekinto.hu/europa/2010/07/06/letrejtott_az_orosz-kazah-belarusz_vamunio/#.UytH4qh5Og4 (2013. december 5.)

⁵² <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1034> (2013. december 7.)

partnerség mást fejez ki. Ukrajnának valójában azt jelenti, hogy a háttérben Moszkva szeretne egy erősebb politikai együttműködést kialakítani, vonzásköre alá vonva az összes stratégiaiilag fontos iparágat. A nyugatorientált Grúzia esete speciális, a függetlenségük kikiáltása óta küzdenek az ország területi egységének megőrzéséért, és az óta egyáltalán nem nevezhető a politikájuk orosz barátnak.

A posztszovjet térség konfliktusokkal terhelt a mai napig.

Az Azerbajdzsán területén lévő Hegyi-Karabah Köztársaság 1991-ben kivált az országból, majd 1996-ban függetlenné nyilvánította magát, amit egyetlen ország sem ismert el. Örményország igényt tart az Azerbajdzsán nemzetközileg elismert területén lévő, többségében örmények lakta Hegyi-Karabah tartományra, így ebből adódnak a folyamatos konfliktusok. Azerbajdzsán ezt a területi kiválást fegyveres erővel próbálta megakadályozni 1988-tól egészen 1994-ig, ezáltal megkezdődött ezen a területen a háború. Az örmény-azeri határt lezárták, ahol nem ritkán fegyveres összecsapásokra is sor került. Örményország és Azerbajdzsán között Hegyi-Karabah helyzetéről folyó vita egyik érve, hogy ez volt az utolsó örmény hercegség, amely autonómiával rendelkezett.⁵³

A hivatalosan Moldovához tartozó Dnyeszter-mellék 1990. szeptember 2-én nyilvánította ki függetlenségét, azonban a világ egyetlen országa sem ismeri el önállóságát. A Dnyeszter-melléken, a Dnyeszter folyótól keletre húzódó földszíven főleg orosz és ukrán ajkúak élnek, akik elkülönülnek a moldovai nyelvet beszélő többségi társadalomtól és annak törekvéseitől. A terület hovatartozásából eredő vitákból adandóan, 1992. július 21-én aláírt békekötés értelmében a moldovai hatóságoknak nincs semmilyen beleszólása a terület politikájába.⁵⁴

Ellentmondásos helyzet alakult ki az Oroszország által megörökölt Fekete-tengeri flottáról, mely elsősorban Ukrajna területén található. A Krím-félsziget, ahol a Fekete-tengeri flotta állomásozik és ahol jelentős orosz kisebbség él széleskörű autonómiával, sokáig feszültségforrásként jelent meg az orosz–ukrán kapcsolatokban. A Fekete-tengeri flotta több szempontból is fontossá vált az utóbbi időben Oroszország számára. A Déli Áramlat gázvezeték jelentős része a Fekete-tenger alatt fog áthaladni, másrészt a Grúziától függetlenedett Dél-Oszétia és Abházia biztonságát ez által könnyebben tudják garantálni. Feltételekhez kötötték a flotta maradását, de megállapodás alapján 2042-ig maradhatnak

⁵³ http://www.mult-kor.hu/20120906_egy_befagyott_konfliktus_anatomiaja (2013. október 6.)

⁵⁴ <http://hatareset.blogspot.hu/2013/01/egy-orszag-europaban-ami-nincs-is.html> (2013. december 7.)

Ukrajnában. A szerződés ugyanakkor kikötötte, hogy a mintegy 25000 főből álló flottát csak ukrán engedéllyel lehet újabb fegyverekkel, technológiával ellátni.⁵⁵

Az orosz-grúz fegyveres háború 2008 augusztusában kezdődött. Az egyik oldalon Grúzia a másikon pedig Dél-Oszétia, Abházia és Oroszország között. Grúzia '91-es függetlenségének kikiáltása után Dél-Oszétia, Abházia és Adzsária is kikiáltotta saját függetlenségét, de ezt más országok nem ismerték el, azonban a területeknek sikerült megakadályozniuk, hogy Grúzia visszafoglalja őket. Az elszakadt területekről több ezer grúz menekült el, Grúziából pedig sok oszétot. Az összetűzés kiindulópontja az volt, hogy Oroszország szerint Grúzia népiertást hajtott végre az országban élő oszétok ellen, ezért az orosz haderő megtámadta a Dél-Oszétiát elfoglalni készülő grúz erőket. Hivatalos jelentés szerint a háborút Grúzia kezdte.⁵⁶

⁵⁵Molnár Gergely: *Orosz- ukrán fegyverkezés a Fekete- tengeren*. Budapest, Kitekintő internetes portál, 2011.

⁵⁶ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=709&title=az-orosz-gruz-haboru-nehany-jellemz337-vonasa> (2013. december 7.)

III. 2. Oroszország biztonságpolitikai érdekei

Oroszország 1922. december 30-tól kezdve egészen 1990-ig valójában a Szovjetunió részeként jelentősen korlátozott önállóságot élvezett. 1991. december 8-tól, amikor is hivatalosan megszűnt létezni a Szovjetunió, az ország történelmében megkezdődött egy új szakasz. Új távlatok nyíltak, megkezdődött az önálló orosz államiság és a demokratikus átalakulás időszaka.

Az Oroszországi Föderáció alapvető nemzeti érdekeit a Föderáció Legfelsőbb Tanácsa által elfogadott, „Az állam szuverenitásáról” szóló 1990-es nyilatkozat tartalmazza. Megfogalmazódik az állami szintű függetlenség. A szuverén demokrácia az orosz állam berendezkedésének leglényegesebb eleme. Elsőrendű feladat a területi sérthetlenség védelme. Érdek a létfontosságú gazdasági és stratégiai térségekhez való szabad hozzáférés. Az erős gazdaság ugyanakkor biztosítja az ország magas szintű védelmi képességét is. A függetlenség legfőbb garanciája pedig, mint minden más országban a katonai erő, melynek alapját a fegyveres erők képezik, így meg tudják védeni országukat, jogaikat bármilyen külső nyomással szemben. Az új államiság lényegi alkotó eleme a föderatív államforma.⁵⁷

Oroszország a jogelőd Szovjetunióval gazdaságilag és katonailag jóval gyengébb, s éppen ezért katonailag jóval sebezhetőbb. Moszkva szerepének súlyos csökkenéséhez vezetett a szuperhatalmi státusz elvesztése, a védelmi képességek gyengülése, az orosz társadalom elhúzódó gazdasági, társadalmi, politikai és szellemi válsága. Az orosz biztonságpolitika célja a létrejöttkor és most is, hogy kedvező nemzetközi feltételeket teremtsen az ország demokratikus átalakulásához, modernizálásához és elősegítse Oroszország méltó bekapcsolódását az új világrendbe.⁵⁸

Oroszország erejét meghatározza a térség **geopolitikai helyzete**, ami az 1991-es időszak előtti állapothoz képest igen megváltozott. Alapjában véve más térségekkel összevetve jó infrastruktúrával rendelkezik, de területét folyamatos fenyegetések érik. A NATO egymást követő bővítései, a korábbi (szóbeli) megállapodások ellenére is elérték az orosz határokat. Oroszország semmiképpen nem fogadja el az ellene irányuló egyfajta „bekerítési politikát”. Stratégiai célként tűzte ki nagyhatalmi helyzetének helyreállítását a világban, illetve a NATO kelet-európai (posztszovjet térségre kiterjedő) bővítésének

⁵⁷ Deák János — Szternák György: *Az orosz geopolitikai gondolkodás megváltozásának tükröződése az új katonai doktrína tervezetében*. Budapest, Kodolányi kiadó, 2014, 5.

⁵⁸ http://www.nato.int/docu/review/2002/issue1/hungarian/art3_pr.html (2013. december 7.)

megakadályozását. Ennek érdekében tovább fejleszti az európai országokhoz fűződő politikai és gazdasági kapcsolatait. Új alapokra helyezte viszonyát Ázsiával, elsősorban Japánnal, Kínával és Indiával, melyek stratégiai jelentősége fokozatosan nő és hatással lesznek a világpolitikára a későbbiekben is. A NATO és az Európai Unió keleti bővítésének hatására Oroszország fokozta együttműködését a FÁK országaival. Fokozatosan egyre nagyobb beleszólást kér az európai ügyek rendezésébe is.⁵⁹

A világ legnagyobb országának, Oroszországnak nagyhatalmi ereje egyértelműen a **nukleáris erejéből** ered. A másik szintén, fontos stratégiai szegmens, az **interkontinentális ballisztikus rakétái**, a hadászati bombázói és tengeralattjárói, de nem hanyagolható az **energetika politikája** sem. Ezeknek köszönhetően, ha érdekeinek védelme úgy kívánja, akkor képes a világ bármely pontját fenyegetni, és különböző konfliktusokba beavatkozni. Stratégiai fegyverei a világpolitikai kérdésekben kiérdemelte a kiemelkedő szerepet biztosítanak Oroszországnak. Gazdasági ereje abban rejlik, hogy kulcsfontosságú természeti erőforrásokkal rendelkezik, ilyen a kőolaj és a földgáz, melyeknek köszönhetően Európa jelentősen függ az orosz forrásoktól. Megemlítendő még a szintén fontos ásványkincsek, melyek hosszú időre kedvező helyzetet biztosítanak Moszkva számára a világgazdasági folyamatokban.⁶⁰

Oroszország biztonságpolitikai szemlélete alapján nagyon fontos, hogy az ország az **ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja**. 1945-ben a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége volt az ENSZ egyik alapító tagállama. 1991. december 24-től a Szovjetunió tagságát az Orosz Föderáció vette át a Biztonsági Tanácsban és minden más ENSZ szervezetben, a Független Államok Közösségének (11 tagállam) támogatásával. A szovjet jogutód állam lett elsődlegesen felelős a nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért.⁶¹ Oroszország a jövőben is szeretné a globális nemzetközi szerepét – a BT-tagságát, a nukleáris hatalmi státuszát – fenntartani.

1992-ben a FÁK közösségből kinőtte magát a **Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete**, Collective Security Treaty Organization, mint kormányközi katonai szövetség. Tagjai Örményország, Belorusz, Kazahsztán, Kirgizisztán, Oroszország, Tádzsikisztán. 2004. december 2. óta, a CSTO szervezet az ENSZ közgyűlésben megfigyelői státuszt

⁵⁹ <http://oroszvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=3960> (2013. december 10.)

⁶⁰ http://nol.hu/kulfold/merre_tart_az_orosz_kulpolitika_ (2013. december 18.)

⁶¹ http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/az_ensz_szervezeteinek_a_rendszer/biztonsagi_tanacs (2013. december 18.)

kapott. A szervezet alapvető célja a nemzeti, a kollektív biztonsági és az intenzív katonai és politikai együttműködés, a külpolitikai koordináció, a nemzetközi és regionális biztonsági kérdések felülvizsgálata, többoldalú együttműködési mechanizmusok létesítése. Modern kihívásokra és a biztonsági fenyegetésekre is megfelelő figyelmet fordít, úgy mint a nemzetközi terrorizmusra, a kábítószer-kereskedelemre, az illegális migrációra, a nemzetközi szervezett bűnözésre, az információs és a számítógépes biztonságra.⁶² Oroszország biztonságpolitikai érdekei megkövetelik, hogy a FÁK, Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete tovább erősödjön.

Oroszország a Szovjetunió szétesése óta törekszik a szovjet utódállamok orosz vezetés melletti reintegrációjára. A szuperhatalmi státusz megvalósításához, azonban szövetségesekre van szükség. A Független Államok Közössége 1991. december 21-én jött létre, mely egyértelműen orosz befolyás alatt áll. A Szovjetunió felbomlása után, a térségben ez az első kezdeményezés egy új birodalom kiépítésére. A második egyértelmű jel a 2000. október 10-én létrehozott orosz, kazahsztáni, beloruszi, kirgizisztáni és tádzsikisztáni kezdeményezésű **Eurázsiai Gazdasági Közösség**.⁶³ A szervezet államfői a 2012-es moszkvai csúcstalálkozón kijelentették, hogy 2015-re előre várhatóan aláírják a megállapodást az **Eurázsiai Gazdasági Unióról**, mivel van ideológiája és jövője is a közösségnek. A posztszovjet térségnek érdeke a jogutódtól való gazdasági, esetlegesen politikai függőség megőrzése, mindezek mellett Oroszországnak sem érdeke, hogy a posztszovjet utódállamok más nemzetközi integrációs szervezeteknek legyenek a tagjai. A jogutód így hosszú távon szeretné garantálni Ukrajna és Moldova semleges státuszát is.⁶⁴

A Szovjetuniótól Oroszország nem csupán ezeket az értékeket örökölte, hanem egy egyfajta ideológiai eredetű gyanakvást is az Észak-atlanti Szövetség Szervezetével szemben, ami végig kíséri napjainkig a két fél kapcsolatrendszerét.⁶⁵

⁶²Dr. Németh József: *Az euro-atlanti biztonság formálódása az elmúlt két év vonatkozó orosz kezdeményezéseinek tükrében (II/I)*. Budapest, Biztonságpolitika, 2010.

⁶³<http://posztinfo.hu/oroszorszag/eurazsiai-gazdasagi-kozosseget-hoz-letre-moszkva/> (2013. december 26.)

⁶⁴<http://posztinfo.hu/oroszorszag/eurazsiai-gazdasagi-kozosseget-hoz-letre-moszkva/> (2013. december 26.)

⁶⁵Tömösváry Zsigmond: *A NATO és Oroszország kapcsolatai, e kapcsolatok hatása Közép-Európa, s benne Magyarország biztonságára*. Budapest, Szakdolgozat, 2003.

III. 3. A NATO-orosz viszony

A NATO-val való kapcsolatkeresés alapvetően a hidegháború végével kezdődött. Ez időben a Szervezet több ízben is kifejtette nyitottságát és arra való készségét, hogy kapcsolatot keressen az újjáformálódó Európa valamennyi Szövetségen kívüli államával, közte a Visegrádi négyekkel, de még magával a Szovjetunióval is, illetve a későbbi jogutódjával, Oroszországgal.⁶⁶

Azonban **Oroszország nem szeretne NATO-tag lenni**, sőt a szovjet utódállamokban is szeretné megakadályozni a csatlakozást. Ennek ellenére a NATO-nak és Oroszországnak közös érdeke volt, hogy az egykori keleti katonai blokk felbomlása és a Szovjetunió utódállamainak stabilitása, a hagyományos és tömegpusztító fegyverek sorsa ellenőrzött körülmények között rendeződjének.⁶⁷

A NATO-Oroszország együttműködés stratégiai jelentőségű, mivel hozzájárul a béke, a stabilitás és a biztonság kialakításához a térségében. A NATO nem jelent fenyegetést Oroszország számára, hiszen valódi stratégiai partnerséget szeretnének kialakítani a két fél között. A Szövetség eltökélte, hogy fokozza a politikai konzultációkat és a gyakorlati együttműködést Oroszországgal a közös érdekek terén, beleértve a rakétavédelmet, a terrorizmus elleni, a kábítószer elleni és a kalózkodás elleni tevékenységet, valamint a szélesebb körű nemzetközi biztonság elősegítését.⁶⁸

1991. június 6-7-én a Koppenhágában tartott ülésen már megkezdődött egy egyfajta kölcsönös közeledés, ekkor elfogadták a **Partnerségi viszony a közép- és kelet-európai országokban** címet viselő nyilatkozatot, mely hangsúlyozta, hogy a NATO konstruktív partneri viszony létesítésére törekszik a Szovjetunióval és más közép- és kelet-európai országokkal, annak érdekében, hogy előremozdítsa a stabilitást és a biztonságot Európában.⁶⁹

1991 decemberében, vagyis közvetlenül a hidegháború lezárásával és a SZU felbomlásával, hivatalosan megkezdődött a NATO és Oroszország között a

⁶⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm? (2013. december 26.)

⁶⁷ Tömösváry Zsigmond: *A NATO és Oroszország kapcsolatai, e kapcsolatok hatása Közép-Európa, s benne Magyarország biztonságára*. Budapest, Szakdolgozat, 2003.

⁶⁸ http://www.nato.int/docu/review/2011/NATO_Russia/lessons-optimism/HU/index.htm (2013. december 29.)

⁶⁹ <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/hungarian/art3.html> (2014. január 5.)

kapcsolatfelvétel, amikor Oroszország csatlakozott az **Észak-atlanti Együttműködési Tanácshoz**. A szervezetet az Észak-atlanti Szövetség 1991 decemberében hozta létre a párbeszéd és konzultáció kiterjesztésére, illetve a biztonság és béke szavatolása érdekében, Európa keleti irányában. Jelzésértékű, hogy a kooperációs tanácsban a Varsói Szerződés minden korábbi tagállama alapító tag lett. Érdekesség, hogy éppen a NACC alapító ülésének ideje alatt szűnt meg hivatalosan is a Szovjetunió. Kezdetben 9 országot érintett a kezdeményezés, majd márciusra a NACC, a Független Államok Közösségének gyakorlatilag összes tagállamát felvette tagjai közé.⁷⁰

1994-ben Oroszország bekapcsolódott a NATO Partnerség a Békéért Programjába. 1996-ban orosz katonák a NATO keretein belül Bosznia-Hercegovinában részt vettek a békefenntartó missziókban.⁷¹

1997-ben Oroszország és a szövetségesek tagállamainak vezetői létrehozták az **Állandó Közös Tanácsot**, amellyel megteremtették a közös konzultációs mechanizmus alapjait. A dokumentum rögzíti, hogy a NATO és Oroszország nem tekintik egymást ellenségnek és a kölcsönös bizalomépítés jegyében és a kooperatív biztonsági szellemében kezdik meg együttműködésüket. Mindezek megerősítették a két fél egymásba vetett bizalmát és ezzel az új keletű formális partnerséggel egy addiginál szorosabb együttműködés indult meg Brüsszel és Moszkva között.⁷² A folyamatosan felbukkanó hidegháborús emlékek hatására a Tanács teljes potenciálja nem kerülhetett kihasználásra. Működésének mélypontja 1999-ben következett be, amikor a koszovói válság kapcsán, a szervezet helytelen légierő alkalmazása miatt kialakult egy NATO-orosz ellentét, így Oroszország felfüggesztette tanácsbeli tagságát. Ezzel párhuzamosan azonban továbbra is folytak a közös békefenntartó hadműveletek Boszniában, sőt az orosz diplomácia végül kulcsszerepet játszott a koszovói válság megoldásában. Ebben az évben a szovjet jogutód csatlakozott az Észak-atlanti Partnerség Tanácshoz. A Kurszk tengeralattjáró 2000. augusztus 12-én történő elsüllyedése és a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás a NATO-orosz kapcsolatokat erősítette, illetve fokozódott az együttműködés a felek között, Oroszország megnyitotta a légterét az afganisztáni nemzetközi műveletek utánpótlás-szállítása előtt.⁷³

⁷⁰ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=58 (2013. augusztus 26.)

⁷¹ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1034> (2013. december 7.)

⁷² http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=58 (2013. augusztus 26.)

⁷³ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1034> (2013. december 7.)

2002-ben a római csúcstalálkozón történt talán a legnagyobb áttörés, amikor is a Közös Állandó Tanács helyett, létrehozták a **NATO-Oroszország Tanácsot**, amely az előző alapvetően kétoldalú (USA- Orosz) struktúra helyett, minden egyes NATO tagország (28) és Oroszország képviselője vesz részt. Az NRC felállítása rendkívüli jelentőséggel bír a NATO által megtestesített euro-atlanti térség és a hidegháború során a legnagyobb ellenségnek tekintett Szovjetunió utódjaként létrejött Oroszország közeledésének történetében.⁷⁴

A Tanács a konzultációra, a politikai dialógusra, az érdekegyeztetésre és a felek közötti együttműködésre biztosít lehetőséget. Tevékenysége az évek során azonban a nemzetközi biztonságot érintő kérdések körére is kiterjedt. Az euro-atlanti térségben átláthatóbb viszonyokat kell kialakítani, az egyenlő felek közti együttműködés biztonságának és stabilitásának erősítése érdekében. A biztonság átfogóbb értelmezést kapott, mely kiterjed a hagyományos és tömegpusztító fegyverekre, a terrorizmusra és a biztonság gazdasági, politikai és egyéb dimenzióira. Fontos, hogy a feleknek tartózkodnia kell a fegyveres erőszaktól és az erőszak alkalmazásával való fenyegetéstől, fent kell tartani a békét az ENSZ és az EBESZ elvei szerint. Egymás szuverenitását, területi integritását és politikai függetlenségét tiszteletben kell tartani.⁷⁵

Működik-e a Tanács a gyakorlatban? Igen. A Tanács keretében a NATO tagállamok és Oroszország egy állandó jellegű fórumon egyenlő félként vitatják meg kérdéseket. A Szervezet számos munkacsoportot és bizottságot foglal magában, melyek az együttműködés meghatározott területeire specializálódnak.

Oroszország aláírta 2005-ben a békepartnerségi műveleti együttműködéshez szükséges dokumentumokat, a külföldi katonai erők állomásoztatásáról szóló egyezményt, egyúttal lehetővé tette Németországnak és Franciaországnak, hogy Afganisztánt a területén keresztül érhék el. Ezen belül széleskörű együttműködés bontakozik ki a védelmi reform területén, a hadseregek közötti együttműködésben, a tengeri kutatásban és mentésben.⁷⁶

⁷⁴ <http://www.nato.int/docu/update/2008/04-april/e0404b.html> (2014. január 5.)

⁷⁵ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=58 (2013. augusztus 26.)

⁷⁶ <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/hungarian/art2.html> (2014. január 5.)

2007-re Oroszországnak missziója van a NATO brüsszeli főhadiszállásán és katonai hivatala a Szövetség műveleti parancsnokságán. Cserébe a NATO-nak tájékoztató irodája, illetve katonai összekötő hivatala működik Moszkvában.⁷⁷

2008-ban a grúz-orosz konfliktus következtében NATO és Oroszország kapcsolata mélypontra süllyedés és ennek köszönhetően egy időre felfüggesztik a NATO-Oroszország Tanács munkáját is. A terrorizmus és kábítószer elleni küzdelem területén az együttműködés folytatódik.⁷⁸

2009-ben Amerika meghirdeti a RESET politikáját az amerikai–orosz kapcsolatokban, amely a jövőben sokkal inkább a közös érdekekre és kevésbé a különbségekre, ellentétekre koncentrál majd. Ennek eredményeként 2009 decemberében a grúziai háború után újra összeül a NATO-Oroszország Tanács, ahol a résztvevők igyekeznek újraéleszteni az Oroszország és a NATO tagállamok közötti együttműködést. A találkozón született döntés értelemben közös konzultációs testületeket is átstrukturáltak az alábbiak szerint.⁷⁹

2010-ben a felek elfogadtak egy a közös biztonsági kihívásokat és érdekeket összefoglaló Nyilatkozatot, amely a további, szélesebb együttműködés alapját jelentheti. Lisszabonban elfogadott új Stratégiai Koncepció rögzítette, hogy a NATO-Oroszország együttműködés stratégia jelentőségét.⁸⁰

2011-ben az együttműködés gyakorlati elemeinek mélyítésére került sor. Oroszország megnövelte afganisztáni szerepvállalását és előrelépés történt az európai rakétavédelem kérdéseinek egyeztetése terén is.⁸¹

A szovjet jogutód kezdetektől arra törekedett, hogy az Észak-atlanti Szövetséggel lehetőleg olyan jogi biztosítékokkal alátámasztott kapcsolatokat építsen ki, illetve tartson fenn, melyek egyfajta garanciát jelentenek az orosz biztonsági érdekek érvényesítésére.

⁷⁷ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1034> (2013. december 7.)

⁷⁸ <http://oroszvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=2663> (2013. december 10.)

⁷⁹ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1034> (2013. december 7.)

⁸⁰ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm?selectedLocale=en (2014. január 9.)

⁸¹ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=110 (2013. november 1.)

III. 4. A szovjet utódállamok külpolitikai ambíciói

Ebben a fejezetben szeretném pár mondatban a posztszovjet országok helyzetét tisztázni. Kik milyen törekvésekkel rendelkeznek? Kik azok, akik egyértelműen elutasítják a csatlakozás lehetőségét? Kik azok, akik semlegesek. Bővebben azonban csak a következő fejezetben fogom taglalni őket. A volt 15 utódállamnak a NATO-hoz fűződő külkapcsolatai igen heterogének, mind más és más külpolitikai ambícióval rendelkezik.

Észtország, Lettország és Litvánia 1990–91-ben szerezte vissza függetlenségét a Szovjetuniótól, 1991. szeptember 6-án pedig a Szovjetunió is elismerte különválásukat.⁸² Függetlenségüket erősítette az a tény, miszerint a szovjetek illegálisan csatolták őket a birodalomhoz és tartották őket megszállva. A három balti nemzet 2002-ben adta be a csatlakozási kérelmét az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének, s rá kettő évre, 2004. március 29-én hivatalosan is tagjaivá váltak.⁸³

Ukrajna és Grúzia 2008-ig NATO csatlakozásra törekedtek. Majd Ukrajna parlamenti választások nyomán bekövetkezett kormányváltás eredményeképpen új külpolitikai ambíciókat tűzött ki, már nem cél a csatlakozás, de ennek ellenére a kapcsolatok megmaradtak a szervezettel. Grúziának az eddig kialakított programjai, intézményi rendszerei, illetve a meghirdetett politikai ambíciói egyértelmű NATO-csatlakozást remélnek a későbbiekben.⁸⁴

Azerbajdzsán, Örményország és Üzbegisztán szintén egy külön csoportot alkotnak. Ők azok, akik nincsenek benne az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének a tagságra váró országok listáján, azonban vannak olyan politikai és intézményes ambíciói, melyek az együttműködés tükrében keletkeztek anélkül, hogy a későbbiekben esetlegesen csatlakoznának.⁸⁵

Kazahsztán, Kirgizisztán és Tádzsikisztán a NATO szempontjából semleges területeknek tekinthetők, bár az erős orosz szövetség ellenére természetesen együttműködnek a NATO-val (különösen az afganisztáni NATO-művelethez szükséges

⁸² Kurth, James: *The Baltics: Between Russia and the West*. Current History, 1999, 33–334.

⁸³ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=109 (2013. augusztus 26.)

⁸⁴ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52131.htm (2014. január 14.)

⁸⁵ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm?selectedLocale=en (2014. január 20.)

logisztikai támogatás terén), annak ellenére, hogy nagy valószínűséggel egyikőjük sem lesz tagja a Szervezetnek.⁸⁶

Oroszország és Fehéroroszország vitathatatlanul elutasítja a csatlakozást, annak ellenére, hogy számos kapcsolata van a Szervezettel, hiszen érdekeik megkívánják ezt. Rendelkeznek megannyi NATO által nyújtott intézményi rendszerrel, benne vannak a Partnerség a Békéért programban, illetve az Egyéni Partnerségi Akciótervben is.⁸⁷

Moldova és Türkmenisztán is egyértelműen kiesnek azon országok listájából, akiknek bármiféle NATO-hoz fűződő külpolitikai ambíciójuk lenne, hiszen ők politikailag semlegesnek nyilvánították ki magukat. 1991-es megalakulásuk óta, alkotmányuk szerint egyértelműen a semlegesség biztonsági modelljét választották. Ők nem kívánnak tagjai lenni semmilyen nemzetközi katonai szövetségnek, azonban részt vesznek ENSZ-műveletekben, például Moldova Afganisztánban és Irakban is szerepet vállalt. 2008 óta Ukrajna is a semlegesség modelljét alkalmazza, míg korábban – Viktor Jucsenko államfő hivatali idejében – többször is deklarálta NATO-tagságra vonatkozó ambícióit.⁸⁸ Moldova esetében – fentiekén túl – azonban figyelembe kell venni, hogy egyes politikai pártok rokonszenveznek a későbbi NATO-csatlakozással, s a Moldova iránt nem közömbös szomszédos Románia is ebben érdekelt.

⁸⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm?selectedLocale=en 2014. január 20.)

⁸⁷ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm? (2013. december 26.)

⁸⁸ Lipusz Éva: *Semlegesség közép-ázsiai módra*. Budapest, Biztonságpolitika, 16.

IV.

A NATO bővítésének esélye a posztszovjet térségben

IV. 1. NATO csatlakozást célul tűző országok

Ebben a csoportban elsősorban Grúziáról írnék. Ennek az országnak az eddig kialakított programjai, intézményi rendszerei, illetve a meghirdetett politikai ambíciói egyértelmű NATO csatlakozást remélnek.

Ukrajna csak 2008-ig haladt határozottan a NATO csatlakozás felé, de miután Viktor Juscsenko elnököt Viktor Janukovics követte az államfői tisztségben, a változás az ország NATO-val kapcsolatos addigi ambícióira is hatással volt. Az új ukrán vezetés érzékelve a társadalom Szövetséggel szembeni korábbi évtizedekből fennmaradt ellenérzését, módosított az ukrán külpolitika addigi prioritásain és a NATO-tagság kérdése lekerült a napirendről, továbbá a semleges országok listáját erősíti. A 2013 végén kezdődött ukrán politikai válság és ukrán-orosz konfliktus lényeges változást hozott Ukrajna külpolitikai orientációjában is. Mivel a konfliktus dolgozatom írásának időszakában még nem érte el csúcspontját, illetve a helyzet a folyamatos változás állapotában van, az ukrán NATO-tagság és az ukrán-orosz viszony jövője ma még nehezen prognosztizálható. Nem utolsósorban azért, mert a kérdés nem csak Ukrajnán múlik, hanem a NATO tagországainak azon stratégiai döntésén, hogy Ukrajna potenciális NATO-tagságát az európai biztonság erősítése vagy gyengítése eszközének fogják fel – figyelemmel Oroszország biztonsági érdekeire is.⁸⁹

Grúzia aktívan hozzájárul a NATO által vezetett műveletekhez és együttműködik a szövetségesekkel és más partnerországokkal is. A NATO-Grúzia kapcsolatok 1992-re nyúlnak vissza, amikor Grúzia csatlakozott az Észak-atlanti Együttműködési Tanácshoz. Az együttműködés elmélyült és kiszélesedett miután Grúzia csatlakozott a Partnerség a Békéért programhoz 1994-ben. 1997-ben pedig az euró-atlanti Partnerségi Tanácshoz. 2003-ban a hangsúlyt a grúz reformfolyamatok erősítése kapta. 2006-ban egy intenzív párbeszédi folyamat vette kezdetét, hogy elősegítsék a mihamarabbi csatlakozást. 2008-ban megalakult a Grúzia Bizottság, amely központi szerepet játszik a felügyeleti folyamatok terén, illetve fórumaként szolgál mind a politikai konzultációnak és a gyakorlati együttműködésnek, hogy segítséget nyújtsanak a szövetségesek Grúziának, az

⁸⁹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm? (2014. január 21.)

euró-atlanti törekvéseit illetően.⁹⁰ Szintén ebben az évben a NATO vezetői kialakítottak egy, egy éves Nemzeti Programot (ANP), az euro-atlanti békéért és stabilitásért, a kulcsfontosságú területeken szorosabb politikai, katonai és biztonsági együttműködésért. Az ANP-ot, az Egyéni Partnerségi Akcióterv váltotta, amely még szorosabb együttműködést ígért. NATO Összekötő Iroda jött létre Grúziában 2010-ben, az ország reform-erőfeszítéseinek támogatására. A Katonai Bizottság (NGC) üléseinek középpontjában a katonai együttműködést áll. Fő célja a NATO-Grúzia katonai együttműködés, hogy segítse az országot a katonai és a védelmi kérdésekben, a stratégiai tervezésben, a védelmi reformok terén.⁹¹ 2013-ban a NATO tagállamok csapatain kívül, ők voltak azok, akik a legnagyobb katonai erővel járultak hozzá a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erőkhöz (ISAF), Afganisztánban. Tbiliszi továbbá jelezte, hogy kész részt venni 2014-ben is az afgán biztonsági erők segítésében, amíg az ISAF küldetése véget nem ér. Grúzia jelenleg a NATO-tagság elérésére a legesélyesebb szovjet utódállam.⁹²

⁹⁰ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52131.htm?selectedLocale=en (2014. január 14.)

⁹¹ http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_38988.htm (2014. január 14.)

⁹² http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm?selectedLocale=en (2014. január 15.)

IV. 2. A NATO-val együttműködő országok

Kutatásaim alapján ebbe a csoportba három országot sorolnék úgy, mint Azerbajdzsánt, Örményországot és Üzbegisztánt. Ők azok, akik nincsenek benne a NATO-tagságra váró országok listájában, azonban vannak olyan politikai, intézményes törekvései, amelyek az együttműködés tükrében keletkeztek anélkül, hogy a későbbiekben esetlegesen csatlakoznának.

Azerbajdzsán és a NATO aktívan együttműködnek a demokratikus államberendezkedés előremozdításában, az intézményi és védelmi reformok kifejlesztésében, illetve a gyakorlati együttműködés számos más területén. Azerbajdzsán arra törekszik, hogy az euró-atlanti szabványoknak megfeleljen és, hogy közelebb kerüljön a szervezet által nyújtott intézményekhez. Azerbajdzsán jelenleg hozzájárul csapatokkal az ISAF-hoz, Afganisztánban. Illetve a múltban is aktívan támogatta (1999 óta) a koszovói műveleteket. A NATO és Azerbajdzsán közti kapcsolatok 1992-re nyúlnak vissza, amikor Azerbajdzsán csatlakozott az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsához. Az együttműködés folyamatosan nőtt, mivel az ország csatlakozott a Partnerség a Békéért programhoz 1994-ben. 1997 óta részt vesz a PfP, a Tervezési és Felülvizsgálati Folyamatában. 2002-ben támogatást nyújtott a NATO haderejének, mivel katonai egységeket küldött Afganisztánba. 2004, azaz év, amikor ratifikálásra kerül az IPAP. Egy két éves időszakra vonatkozóan állították fel a legfontosabb együttműködési területeket, ide tartozik a jó kormányzás és a demokratikus ellenőrzés, a védelmi és a biztonsági ágazat megfelelő működése, védelmi tervezés és költségvetés reformálása és a fegyveres erők átszervezése a NATO szabványoknak megfelelően. 2006-ban hivatalosan is megnyílik a NATO információs iroda az országban. 2009-ben fontos honvédelmi reformokon megy keresztül Azerbajdzsán. 2010-ben pedig elkészítésre került a harmadik IPAP program is.⁹³

Örményország és a NATO együttműködnek a megfelelően működő demokratikus államberendezkedés kialakításában, az intézményi és védelmi reformok bevezetésében. Örményország intenzívebbé kívánja tenni a gyakorlati és politikai együttműködést a NATO-val annak érdekében, hogy közelebb kerüljön a szövetséghez, azonban nem törekszik a NATO-tagságra. A NATO és Örményország közötti kapcsolatok 1992-re nyúlnak vissza, amikor az ország csatlakozott az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsához. Az együttműködés elmélyült és kiszélesedett miután 1994-ben társult a

⁹³ http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_49111.htm (2014. január 20.)

Partnerség a Békéért programhoz. A következő lépcsőfok 2002-ben következett be, amióta részt vettek a PfP, Tervezési és Felülvizsgálati Folyamatába. 2004 óta szerepet vállalnak az ISAF-ban.⁹⁴ 2005 végén a NATO és Örményország megállapodtak az ország első Egyéni Partnerségi Akciótervében. Ekkor meghatározták a széles körű két éves időszakokra szóló reformokat. 2007-ben megnyílt az országban hivatalosan is a NATO információs központ. 2009-ben hozzájárultak a Szövetséges erők Afganisztáni missziójához. A legutóbbi NATO-Örményország IPAP megállapodás 2011-ben született meg. Folyamatosan erősíteni fogják a politikai párbeszédet. A széles körű kooperáció azt jelenti, hogy Örményország a védelmi szférában tesz nagyobb erőfeszítéseket és hozzájárulnak a rendszeres konzultációhoz a Szövetségesekkel a politikai és biztonsági kérdésekben. Mindezek mellett nagyon fontos, hogy Örményország az egyik legközelebbi szövetségese Oroszországnak, ami nem feltétlen a NATO-együttműködését erősíti. Így ezt az országot egy másik csoportosításban (Oroszország szövetségesei között) is megemlítem.⁹⁵

Üzbegisztán és a NATO közötti kapcsolatok 1992-ben kezdődtek, amikor Üzbegisztán csatlakozott az Észak-atlanti Együttműködési Tanácshoz. Kapcsolat rendszerük tovább mélyült 1994-ben, amikor aláírták a Partnerség a Békéért programot. Támogatásokat nyújtott a szervezet, hogy Üzbegisztán hazai reform folyamatai felerősödjének. Rá egy évre, 1995-ben a két fél aláírt egy biztonsági megállapodást. 1996-ban megszületik az első IPAP. 2002-ben az ország csatlakozott a Tervezési és Felülvizsgálati Folyamatokhoz (PARP).⁹⁶ Az Üzbegisztán-NATO kapcsolatok 2005 – az üzbég hatóságok által elkövetett andizsáni mészárlás - után megszakadtak. Ekkor Üzbegisztán 180 napot adott Washingtonnak arra, hogy kivonja repülőgépeit és katonáit, illetve leszerelje ottani berendezéseit az ország területéről.⁹⁷ 2008-ban, a kapcsolat újra fellendült, Üzbegisztán belépett a Tudomány a Békéért és biztonságért (SPS) programjába, ahol megállapodásra jutottatok a veszélyes vegyi anyagok megsemmisítéséről. 2012-ben pedig újra konkrét tárgyalások zajlottak Washington és Taskent között egy katonai operatív központ felállításáról, ami lényegében egy amerikai katonai bázis létrehozását jelenti Üzbegisztánban, amely talán a közép-ázsiai régió legfontosabb bázisa lehet. Így az USA kihúzta arról a feketelistáról az országot, amely az emberi jogok megsértésére hivatkozva

⁹⁴ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67979.htm (2014. január 22)

⁹⁵ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48893.htm?selectedLocale=en (2014. január 23.)

⁹⁶ http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_22839.htm (2014. február 3.)

⁹⁷ <http://www.origo.hu/nagyvilag/20050730tavozasra.html> (2014. január 23.)

gátolja a katonai együttműködést.⁹⁸ Párbeszéd zajlik még az euró-atlanti Partnerségi Tanács keretén belül is. Az itt érintett országok mind csatlakoztak a Partnerség a Békéért programhoz, ezt úgy is fel lehet fogni, mint egy fontos közbe eső lépést egy későbbi tagság felé vezető úton. Azonban fontos azt a tényt tisztázni, hogy a programhoz való csatlakozás egyik ország számára sem jelenti a későbbiekben az automatikus NATO-tagságot, de a program végrehajtásában való aktív szerepvállalás elősegítheti annak a kapcsolatrendszernek a kialakítását és erősítését, amelynek segítségével teljesíthetőbbé válnak a későbbiekben a NATO-tagság előfeltételei.⁹⁹

⁹⁸ http://www.oroszvilag.hu/index.php?t1=posztszovjet_terseg_es_a_vilag&hid=3326 (2014. január 23.)

⁹⁹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_22839.htm?selectedLocale=en (2014. február 3.)

IV. 3. Oroszország szövetségei

2000. október 10-én Oroszország, Kazahsztán, Belorusz, Kirgizisztán és Tádzsikisztán létrehozták az Eurázsiai Gazdasági Közösséget. 2010. július 1-től működésbe lépett a Vámunió Oroszország, Kazahsztán és Fehéroroszország között, melynek elsődleges célja az egységes mértékű vámok alkalmazása és az azonos vámeljárási rend a tagállamok között. A jogrendszereik együttműködésének biztosítása abból a célból, hogy a közösség államainak területe jogi szempontból egységes területnek legyen tekinthető. Az egységes valuta kivételével gyakorlatilag a gazdaságpolitika minden területére kiterjedne, és bizonyos politikai jelleget is kapna. 2013. szeptember 4-én bejelentésre került, miszerint Örményország csatlakozik a vámunióhoz. A 2012-es moszkvai csúcstalálkozón ratifikálták az Eurázsiai Gazdasági Közösség államfői, hogy 2015-re előre láthatóan aláírják a megállapodást az Eurázsiai Gazdasági Unióról. Az orosz szövetség ellenére természetesen együttműködnek a NATO-val, annak ellenére, hogy nagy valószínűséggel egyikőjük sem lesz tagja sohasem a szervezetnek.

Belorusz és Oroszország egy magasabb fokú és szélesebb körű integráció, államszövetség megteremtésére törekedtek. A közeledés első lépcsőfoka 1994-re tehető. Ekkor a két állam eltörölte az egymás közötti vámokat, majd egy évvel később Kazahsztánnal együtt egy vámszövetség létrehozásában állapodtak meg. 1996. április 2-án pedig már létre jött az Oroszország és Belorusz államközössége. 1997. április 2-án az együttműködés elmélyítését célzó szerződés nyomán, létrehozták az Orosz- Belorusz Szövetségi Államot. A társulásból mindkét félnek számos előnye fakadt. Oroszország államhatalma akkor igen gyenge volt, s egyre inkább félt a NATO keleti irányú terjeszkedésétől, így védve érezhették magukat. Látens oknak pedig megnevezhető, egy egyfajta integrációt mélyítő dominóelv elindítása a FÁK országainak körében. Belorusz pedig függetlenné nyilvánítása óta közeledik a testvérnemzet felé, s nem elhanyagolható az a tény, hogy Oroszország gazdaságilag és energetikailag erősített az országon.¹⁰⁰ Azonban őket még egy másik csoportban is szeretném megemlíteni, még pedig a NATO további bővítését elutasító országokhoz, hiszen ő és Oroszország egyértelműen, kihangsúlyozva elítélik a csatlakozást.

Kazahsztán külpolitikájára jellemző a sokoldalúság, a párbeszéd és együttműködés kifejlesztése főként Oroszországgal, ezen kívül Kínával, az USA-val, az Európai Unióval,

¹⁰⁰http://www.grotius.hu/doc/pub/LXREDC/2011_166_zimmerer_gabor_az_orosz-belorusz_jovokep.pdf (2014. január 23.)

Közép-Ázsia államaival és a muzulmán világ országaival is. A köztársaság a stabilitás és a biztonság megőrzése érdekében teszi a legnagyobb erőfeszítéseket, nemzetközi és regionális szinten egyaránt. Sokirányú külpolitikája módot adott arra, hogy a nemzetközi politika sűrűjében találja magát, és képes legyen egyidejűleg megőrizni az egyensúlyt és az egyenlő távolságot nagy államok között. Megegyezőseket kötött a közép-ázsiai országokkal az örök barátságról. Kazahsztán résztvevője számos regionális integrációs egyesülésnek, olyanoknak, mint az Eurázsiai Gazdasági közösség, a Sanghaji Együttműködési Szervezet, Független Államok Közössége. Aktív politikát folytat nemzetközi és regionális szervezetekben, úgy, mint az ENSZ-ben, az EBESZ-ben. Fontos számukra az együttműködés nemzetközi kulturális-humanitárius szervezetekkel és pénzintézetekkel. Kazahsztán aktívan együttműködik a NATO-val a demokrácia kialakításában, intézményi és védelmi reformok előremozdításában és kifejlesztettek gyakorlati együttműködések számos más területen. Részt vesznek a PfP-ben az IPAP-ban. A katonai NATO-hoz azonban nem áll szándékukban csatlakozni.¹⁰¹

Kirgizisztán 1990-ben a térség legdemokratikusabb államaként kezdte meg független életét. A volt szovjet tagállamok közül egyedül itt nem sikerült a kommunista párt elítélnek átmentenie a hatalmát. Azonban igen hamar a posztszovjet országokban kialakuló hagyományok útjára lépett, mivel rendszere egyre korruptabb lett. Kirgizisztánnak sok kihívással kell megküzdenie, ilyen a jogrendszer fenntartása, az emberi jogok kérdése, vagy a nemzetiségi feszültségek kezelése. A Szovjetunió felbomlása után a legsúlyosabb etnikai színezetű zavargásokat élte át.¹⁰² 1992-ben Kirgizisztán tagja lett az ENSZ-nek és az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetnek. 2010-ben folyamatos véres zavargások alakultak Kirgizisztán területén, az üzbégek és kirgizek között. Az ország egyedül nem volt képes megfékezni a déli részén dúló etnikai konfliktusokat, így Oroszországtól kért katonai segítséget. Az oroszok katonáikkal nem szeretettek volna beavatkozni, de humanitárius segítséget ígértek, miközben a kirgiz kormány felhatalmazta csapatait, hogy figyelmeztetés nélkül löjjenek az ott felgyűlt tömegbe. Az etnikai problémák mellé azonban még számos más nehézségek is társulnak. A Kirgiz Köztársaság együttműködik a NATO-val a Partnerség a Békéért és az euró-atlanti Partnerségi Tanácsban és rendelkezik IPAP-al. A NATO és a Kirgizisztán kifejlesztett egy gyakorlati

¹⁰¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49598.htm?selectedLocale=en (2014. február 6.)

⁹⁹ http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_49607.htm (2014. február 6.)

együttműködést, azzal a céllal, hogy fokozza a regionális és a globális biztonságot¹⁰³ Kirgizisztán számtalan alkalommal kinyilvánította, hogy nem szeretne a NATO-hoz csatlakozni, s inkább az orosz szövetségese felé húz. Erre az egyik legjobb példa, amikor 2009-ben a kirgiz parlament úgy döntött, hogy megnehezíti az Egyesült Államok dolgát. A kirgiz képviselők megszavazták a területükön lévő, stratégiai jelentőségű Manasz légitámaszpont bezárását, ez a döntés az Afganisztánban harcoló szövetséges erőknek nagy érvágást jelentett, Közép-Ázsiában ugyanis ez volt az egyetlen logisztikai- és utánpótlásbázisuk. A későbbiekben kiderült, hogy az ország ezekben az időkben nagy összegű (2 milliárd dollár) pénzügyi segítségnyújtást kapott Moszkvától, bár tagadták, hogy ennek bármi köze is lett volna a bérleti szerződés felmondásához.¹⁰⁴

Tádzsikisztán 1994. november 6-án jelentette ki alkotmányában, hogy szuverén, demokratikus, alkotmányos, szekuláris, egységes állam lesz. A NATO szervezetéhez való csatlakozástól elzárkóznak. Azonban a nemzetközi rendszerben aktívan részt vesznek. Együtt működik az EU-val, az EBESZ-el. 1992. március 2. óta tagja az ENSZ-nek. 1991 óta a Független Államok Közösségének. Az országban nagy hangsúlyt kell fordítani a kábítószer és a terrorizmus elleni küzdelemre. Az ENSZ támogatásával folyamatos lépéseket tesznek, hogy megszüntessék közösen ezeket a negatív jelenségeket. A NATO-hoz fűződő kapcsolatai alkalmi megállapodás szerűek. 2009-ben területükön átengedték az Afganisztánba tartó, a szövetséges csapatokat. Akkor az országúti és a vasúti szállítást engedélyezték, mivel már az ország légi folyosóit korábban szabaddá tették az amerikai gépek előtt. 2013-ban pedig egyezményeket írtak alá, mely szerint 2014 végéig úgynevezett Fegyver és Muníció Hatástalanító (WAD) csapatok fognak tevékenykedni a közép-ázsiai országban. Elsősorban az illegálisan felhalmozott veszélyes fegyverek és lőszerek begyűjtése lesz a cél a lakosságtól, valamint azoknak a határokon átnyúló csempészésének visszaszorítása. A NATO Tádzsikisztánnal '92-es Észak-atlanti Együttműködési Tanácshoz való csatlakozás után, 2002-től kezdődtek meg az együttműködések, amikor csatlakoztak a Partnerség a Békéért programhoz. Aktívan együttműködnek a terrorizmus elleni harcban. Az Egyéni Partnerségi Program határozza meg a kooperáció fő prioritásait.¹⁰⁵

¹⁰³ http://en.ria.ru/military_news/20130319/180113424.html (2014. február 13.)

¹⁰⁴ http://kitekinto.hu/amerika/2009/02/20/kirgizisztan_szavazott_jenkik_haza/#.UuEVJdLH-00 (2014. február 13.)

¹⁰⁵ http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_50312.htm (2014. február 13.)

Örményország földrajzi elszigeteltsége miatt hamar rájött arra, hogy nem tud integrálódni nyugatra, avagy a NATO irányába, így az ország egyetlen garanciája Oroszország, illetve Moszkva számára is az egyetlen megbízható szövetséges a Dél-Kaukázusban lévő Jereván.¹⁰⁶ Már az előző fejezetben kifejtettem, hogy Örményországnak területi viszálya van a sokkal erősebb Azerbajdzsánnal, Karabah hovatartozásáról. Hegyi-Karabahot az örmények irányítják, azonban az azeri hadsereg évtizedek óta körbeveszi. Az örmények azért tudják megtartani ezt a területet, mert az oroszok mellettük vannak, mivel több ezer orosz katonát állomásoztatnak az országban. Ennek az Örményországban lévő orosz katonai bázisnak köszönhetően az azeriek nem támadnak. Majd az örmények egyre inkább közeledtek a nyugati szövetség felé, így az oroszok váratlanul fegyvert adtak el az azerieknek, 1,5 milliárd dollár értékben. S ezek után, Putyin Moszkvában közölte az örmény elnökkel, hogy mehetnek Nyugat felé, de akkor bukják Karabahot. Az örmény elnök helyben bejelentette, hogy nem nyit tovább semmilyen nyugati kezdeményezés felé.¹⁰⁷ Majd szintén ebben a 2013-as évben, bejelentésre került, hogy Örményország csatlakozik az orosz vámunióhoz és részt akarnak venni a tervezett Eurázsiai Gazdasági Unió létrehozásában is.¹⁰⁸

¹⁰⁶ <http://oroszvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=4249> (2014. február 15.)

¹⁰⁷ <http://444.hu/2013/11/30/jonnek-az-oroszok/> (2014. február 15.)

¹⁰⁸ <http://mno.hu/kulfold/az-ormenyek-az-orosz-vamuniot-valasztottak-1182106> (2014. február 15.)

IV. 4. A NATO további bővítését elutasító országok

Oroszország és Belorusz az a két szovjet utódállam, melyek kategorikusan elutasítják a NATO keleti irányú, szovjet utódállamokra kiterjedő bővítését.

Oroszországban mind a politikai elit, mind a társadalom megkérdőjelezi a NATO létének szükségességét, a csatlakozás kérdése reálisan fel sem merül. Nincs olyan orosz politikai erő, politikai párt, mely a NATO-val való kapcsolatok elmélyítését (a tagságot) tűzné célul. A kormány egyértelműen elutasítja a csatlakozást, így a médiában is megjelent egy, egyfajta NATO ellenesség képe. Rendszeresen jelennek meg orosz újságokban olyan cikkek, amelyeknek a címében „a NATO kimúlása”, vagy „a NATO elutasítja az orosz javaslatokat” olvashatóak.¹⁰⁹ Az állampolgárok számottevő része egyszerűen nem tud eleget a jelenlegi Szövetségről, és néha még annál is kevesebb fogalmuk van a NATO-Oroszország együttműködésről. A Szervezettel kapcsolatban sok-sok beidegződött sztereotípiát találhatók. Az ellenséges nézetnek fő összetevői azokra a vádakra összpontosítanak, amelyek szerint a NATO katonai infrastruktúrája bekeríti az Orosz Föderációt, hogy a szövetségesek többsége orosz-főbiás. A NATO tevékenységét törvénytelennek, hatékonyatlannak, vagy a nemzetközi békére veszélyesnek tartják. A történelmi egyenlőtlenség mítoszára alapul, hogy a hidegháború idején a NATO szükségképpen egy ellensúlyt képviselt a Varsói Szerződéssel szemben, de ez utóbbi felbomlott, akkor hát miért létezik még mindig a Szövetség? Remélhetőleg, minél több információ lesz elérhető az évek eltelte során, annál inkább megváltoznak majd a vélemények is.¹¹⁰ Látható jelei vannak a nézetkülönbségek felszámolásának. Azok az újságok, amelyek korábban negatív főcímetek adtak a NATO-ról szóló cikkeiknek, mostanság meglehetősen sok helyet szánnak az NRC együttműködés ecsetelésére, és nagyon aprólékos információt közvetítenek a szövetségesek politikáját és lépéseit illetően. Minden említésre méltó projekt, amelyet a NATO és Oroszország közösen bonyolít le, hatalmas sajtóvisszhangot kap. Ahogy az együttműködéssel kapcsolatos tennivalók hónapról hónapra sokasodnak, úgy nő annak a lehetősége is, hogy az emberek észrevegyék az új partnerség előnyeit.¹¹¹ Az orosz vezetők szerint az egypólusú világrend elfogadhatatlan. Az egyeduralkodás a világban valami olyasmi, ami egyszerűen nem engedhető meg. Elfogadhatatlan egy olyan világrend, ahol egyetlen ország hozza meg a

¹⁰⁹ http://www.nato.int/docu/review/2011/NATO_Russia/lessons-optimism/HU/index.htm (2014. február 15.)

¹¹⁰ <http://www.nato-russia-council.info/en/documents-glossaries/> (2014. február 15.)

¹¹¹ <http://www.nato-russia-council.info/en/> (2014. február 15.)

döntések mindegyikét, még ha az olyan komoly és befolyásos ország is, mint az Egyesült Államok, egy ilyen instabil és konfliktusoktól terhelt világban.

Belorusz különleges tendenciákat felmutató szovjet utódállam, 1994 óta Lukasenko-rezsimként ismeri a világ, nemzetközi legitimitása rendkívül gyenge, autoriter berendezkedése miatt állandó kritikákat kap. A legelső NATO kapcsolat még 1995-ben kezdődött, mikor csatlakoztak a PfP programhoz. Majd szépen lassan Fehéroroszország kifejlesztett egy Egyéni Partnerségi Akciótervet, mely gyakorlati együttműködést alakított ki olyan területeken, mint például a polgári veszélyhelyzeti tervezés, a válságkezelés, a fegyverzet-ellenőrzés, a légvédelem és a légiforgalmi irányítás, a távközlés és az információ-feldolgozás, valamint a nyelvi képzés és a katonai oktatás. Ezen felül folyamatos párbeszéd zajlik az Euró-atlanti Partnerségi Tanács között is. A NATO képviselői aggodalmuknak adtak hangot amiatt, hogy nincs előrelépés a demokratikus reformok terén. Ennek ellenére úgy gondolják, hogy a Szövetségesek nyitva tartják a kommunikációs csatornákat, a gyakorlati együttműködés és az érdekegyeztetések hasznára.¹¹² Az eddig kialakított programok, intézményi rendszerek ellenére is ellenzi a belorusz kormány a csatlakozás gondolatát. Sőt 2011. november 4-én az a vélemény fogalmazódott meg, hogy a NATO egy terrorista szervezet. Úgy nyilatkoztak, hogy az a szervezet, amely elrabolhatja egy szuverén állam vezetőjét, majd azt megkínozza és kivégzi, az nem normális szervezet, hanem terroristák. Ennek következtében egy esetleges szövetséges terrortámadásról kezdtek el rémhíreket szövegetni, ami eredményeképpen óvintézkedéseket tettek. A belorusz állam területi egységeket hozott létre, hiszen úgy gondolták, hogy így a saját lakóterületükön sokkal hatékonyabbak lesznek a civil katonák, mint egy állami hadsereg. Ők mind hétköznapi emberek, akik dolgoznak, élnek a mindennapi életüket, háborúban azonban azonnal hadrendbe állnak. Mindazonáltal, sokkal olcsóbb fenntartani őket, mint egy profi hadsereget.¹¹³

¹¹² http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_49119.htm (2014. február 20.)

¹¹³ http://fn.hir24.hu/vilag/2008/10/08/oroszorszag_feheroroszorszag_nato/ (2014. február 20.)

IV. 5. Semleges országok

A semlegesség jelentősége napjainkban átalakulóban van, már nem köthető annyira a hidegháborús korszak jelentéstartalmához, inkább egy olyan rugalmasan értelmezhető állami magatartási forma, amelyet a nemzetközi események alakulása és az ezektől függő érdekei mentén az adott ország szabadon alakít. A pártatlanság egyúttal nem jelent passzivitást, hiszen a periférikus helyzettől tartva az országok rájöttek, hogy egy globális világban a semlegesség nem jelenthet elszigetelődést a nemzetközi életben és nem zárja ki a különböző együttműködési formák meglétét.

A posztszovjet térségben Moldova és Türkmenisztán alkotmányuk szerint egyértelműen a semlegesség biztonsági modelljét választották, 1991-es megalakulásuk óta. Ők nem kívánnak tagjai lenni semmilyen nemzetközi katonai szövetségnek, illetve nem szeretnék részt venni az ENSZ-műveletekben sem. Ukrajna semlegessége már kicsit komplikáltabb.

Türkmenisztánt Észak-Korea után a világ második legzártabb országaként tartják számon. A közép-ázsiai régió országai közötti kivétel, hiszen bármilyen szoros történelmi szálak is kötik össze a szomszédokkal, mégis igyekszik napjaink szövevényes világában távol maradni a különböző szövetségektől és integrációktól. Tehát nem szeretne tagja lenni semmilyen nemzetközi katonai szövetségnek, illetve nem vesz részt ENSZ-műveletekben sem. Minden idegen országgal való vitás kérdést az ENSZ keretein belül kívánnak megoldani. Nem szándékozik csatlakozni politikai, gazdasági vagy katonai szövetségekhez vagy tömbökhöz. A hadseregének erejét, hatalmát a béke és biztonság megóvására korlátozzák. Minden állammal egyenrangú kapcsolatot tartanak fenn.¹¹⁴ 1991. december 21-én ugyan csatlakoztak a FÁK- hoz, de 2005-ben lemondtak a teljes jogú tagságról, és viszonyukat partnerségi kapcsolatra korlátozták, ami egyértelműen azt mutatja, hogy ettől kezdve még kisebb figyelmet és jelentőséget tulajdonítottak a Szervezetnek. A türkmének, próbáltak távol maradni a Szervezettől, ezzel is nyomatékosítva a teljes önállóság és függetlenség iránti elkötelezettségüket. Az ENSZ-nek 1992 óta tagja, ám nem vesznek részt a szervezet műveleteiben. 1994. május 10-től a posztszovjet térség összes államával együtt ők is a NATO Békepartnerségi programjának a résztvevői lettek. 1995-ben pedig megállapodás született a NATO-Türkmenisztán viszonylatban az ország első egyéni partnerségi programjáról. Az Oroszországgal való együttműködést elősegítő, úgynevezett

¹¹⁴ http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_50317.htm (2014. február 20.)

kollektív biztonsági megállapodást, azonban nem írták alá. A politikai elit célja egy semleges, minden szempontból a világtól hermetikusan elzárt társadalom létrehozása.¹¹⁵

Moldova a köztársaság alkotmánya szerint semleges állam, a saját területi épsége érdekében. Az ország politikai érdekeit meghatározza a területén végbemenő konfliktus. A hivatalosan Moldovához tartozó Dnyeszter-mellék 1990. szeptember 2-én nyilvánította ki függetlenségét, azonban a világ egyetlen országa sem ismeri el önállóságát. A terület hovatarozásából eredő vitákból adandóan 1992. július 21-én aláírt békekötés értelmében a moldovai hatóságoknak nincs semmilyen beleszólása a terület politikájába. Oroszország azonban ebben az ellentétben hajlandó a Moldovai Köztársaságot segíteni a területi egysége helyreállításában, ha Moldova teljes mértékben lemond a NATO-hoz való csatlakozásról.¹¹⁶

Ukrajnáról a NATO még a 2008-as bukaresti csúcstalálkozón úgy nyilatkozott, hogy a későbbiekben a NATO tagja lehet, ám a továbbiakban az együttműködést Ukrajna készsége határozza meg. NATO-Ukrajna kapcsolatok hivatalosan 1991-ben indultak meg, amikor Ukrajna csatlakozott az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsához. Néhány évvel később, 1994-ben Ukrajna lett az első, a Független Államok Közösség tagállamai közül, akik csatlakoztak a Partnerség a Békéért programhoz. Az ország igen hamar bizonyította azt, hogy hozzájárul az euró-atlanti biztonsághoz és érdemes arra, hogy tagjává váljon. 1997-ben létrejött a NATO-ukrán Bizottság, hogy meghatározzák az elveket és intézkedéseket a további fejlesztésekhez. 2002 novemberében elfogadták a NATO-Ukrajna cselekvési tervet, amely támogatja Ukrajna reform-erőfeszítéseit az euró-atlanti integráció felé vezető úton. 2005-ben a NATO vezetői támogatásukról biztosították az új ukrán kormányt. Nyilatkoztak, hogy intenzív intézkedéseket tesznek melyeknek célja, hogy fokozza a NATO és Ukrajna közötti együttműködését a kulcsfontosságú reformok területén. A bukaresti csúcstalálkozón (2008), a szövetséges vezetők egyetértettek abban, hogy Ukrajna a NATO tagjává válhat a jövőben. Az Ukrajnában 2009-ben bekövetkezett hatalomváltás – Viktor Juscenko elnököt Viktor Janukovics követte az államfői tisztségben – az ország NATO-val kapcsolatos addigi ambícióira is hatással volt. Az új ukrán vezetés – érzékelve a társadalom NATO-val szembeni, korábbi évtizedekből fennmaradt ellenérzését – módosított az ukrán külpolitika addigi prioritásain, s a NATO-tagság kérdése lekerült a napirendről. 2010-ben, az újonnan megválasztott elnök világossá

¹¹⁵ <http://www.rferl.org/content/article/1144519.html> (2014. február 20.)

¹¹⁶ http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101431.htm (2014. február 20.)

tette, hogy miközben már jelenleg nem folytat a NATO-val tagsági célú együttműködést, azért fenn kívánja tartani a meglévő kapcsolatokat és teljesíti a meglévő megállapodásokat. A chicagói csúcstalálkozón (2012) hangsúlyozták, hogy Ukrajna egy független, szuverén, stabil, szilárdan alapokon fekvő és demokratikus állam.¹¹⁷

¹¹⁷ http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_37750.htm? (2014. február 20.)

V.

Az ukrán-orosz válság aktualitása

V. 1. A jelenlegi ukrán belpolitikai helyzet

A szakdolgozatom írásának záró fázisában egy igen meghatározó konfliktus alakult ki, melyről úgy gondoltam mindenképpen szót kell ejtenem.

A 2010. évi elnökválasztáson Viktor Janukovics és Julija Timosenko között folyt a harc, amelyet Janukovics nem sokkal, körülbelül 3%-kal nyert meg.¹¹⁸ Kormányalapítása után önkényesen kezdett intézkedni és 2011 augusztusában börtönbe juttatta ellenfelét, Timosenkot. 2012-ben pártja, a Régiók Pártja ismét megnyerte ugyan a választásokat, de az ellenzék folyamatos támadása mellett megítélése jelentősen romlott. Janukoviccsal szembeni legnagyobb bírálatok az Oroszországgal és Vlagyimir Putyinnal való szoros kötelékek nyílt felvállalása, illetve az EU-Ukrajna Társulási Megállapodás aláírásának elutasítása kapcsán fogalmazódtak meg.¹¹⁹

Kormányának bukását 2013 novemberében az Európai Unióval kötendő társulási szerződés alá nem írása indította el, amellyel egyértelművé vált, hogy Janukovics az EU ellenében az oroszokkal kíván szorosabb társulásba kezdeni. A volt Szovjetunióban a komparatív előnyök elve alapján a gazdasági fejlesztés úgy ment végbe, hogy egy teljes ipari terméket egyetlen tagállam se tudjon önállóan legyártani, és mindenképpen szükség legyen a többiek segítségére is. Ez az intézkedés keretét szabott a tagköztársaságok önállósodási vágyainak, hiszen a Szovjetunióból való kiugrás azonnali gazdasági összeomlással járt volna, így Janukovics az orosz orientálódást választotta.¹²⁰

A gáz ára ezért is ennyire fontos Ukrajnában. Janukovics még az IMF-et is kirúgta az országból, amikor a nemzetközi pénzügyi szervezet a gáz árának növeléséhez kötötte a válság által sújtott Kijevnek szánt újabb hitelrészlet folyósítását. Ez bár közgazdaságilag valóban jogosnak tűnő kérés volt, azonban azonnali politikai öngyilkossággal ért volna fel Janukovics számára. Nem véletlen, hogy Putyin is a gázárral zsarolja Ukrajnát.¹²¹

¹¹⁸ <http://www.kmu.gov.ua/control/> (2014. március 6.)

¹¹⁹ http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/orszagok_sztrajk_keszul_ukrajnaban.570839.html (2014. április 3.)

¹²⁰ http://kitekinto.hu/europa/2013/12/09/nincs_ertelme_forradalmat_csinalni_ukrajnaban/ (2014. április 3.)

¹²¹ <http://www.napigazdasag.hu/cikk/6567/> (2014. április 3.)

Ukrajna lakossága egy része szeretne Oroszországtól eltávolodni, úgy gondolják, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás, vagyis az ellenzék győzelme és Janukovics távozása az ország éléről, meghozná majd a demokráciát, a politikai foglyok szabadon engedését, szerintük az EU egyértelműen beintene az oroszoknak, és Putyin elnök sírva vonulna vissza dácájába, Ukrajna elvesztését gyászolva. Kelet- és Dél-Ukrajna ugyanakkor a 9 milliós orosz kisebbség meghatározó túlsúlyával Oroszország felé orientálódik, kategorikusan elutasítva egy esetleges NATO-tagságot.

Novemberben az EU szerződés visszautasításával megkezdődtek országszerte a tömegtüntetések, követelték Janukovics lemondását. Külföldi diplomaták megpróbáltak közvetíteni a volt elnök és a tüntetők között, de csak részsikereket értek el egy megállapodás aláírásával, ami azonban sok tüntető kedvét nem nyerte el.¹²² Janukovics a legitimációját akkor veszítette el, amikor az általa kivezényelt rohamrendőrök mesterlövészei a tüntetőkre lőttek, s több tucatot megöltek közülük. A támadások után a Janukovics elleni tüntetések még hevesebbek lettek, időközben pedig elmenekült Kijevből, Oroszországba, ahol védelmet kért és kapott az oroszoktól.¹²³

Mindezek után az ukrán parlament 2014. február 22-i ülésén a jelenlévő 334 képviselőből 328 támogató szavazattal felmentette az elnöki tisztségéből,¹²⁴ de Janukovics egy tévényilatkozatban államcsínynek nevezte a történeteket, és nem ismerte el az elmozdítását. A leváltása után elfogatóparancsot adtak ki a volt elnök ellen. Az EU az erőszakos fellépések és Janukovics elmenekülése után, Olekszandr Turcsinovot ismerte el Ukrajna hivatalos elnökeként.¹²⁵

¹²² <http://www.origo.hu/nagyvilag/20140221-nem-vart-fordulat-ukrajnaban.html> (2014. április 2.)

¹²³ http://index.hu/kulfold/2014/01/24/polgarhaborus_helyzet_ukrajnaban/ (2014. április 4.)

¹²⁴ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=3863 (2014. április 2.)

¹²⁵ http://hvg.hu/vilag/20140227_Az_Europai_Unio_elismeri_Ukrajna_elnokene (2014. április 4.)

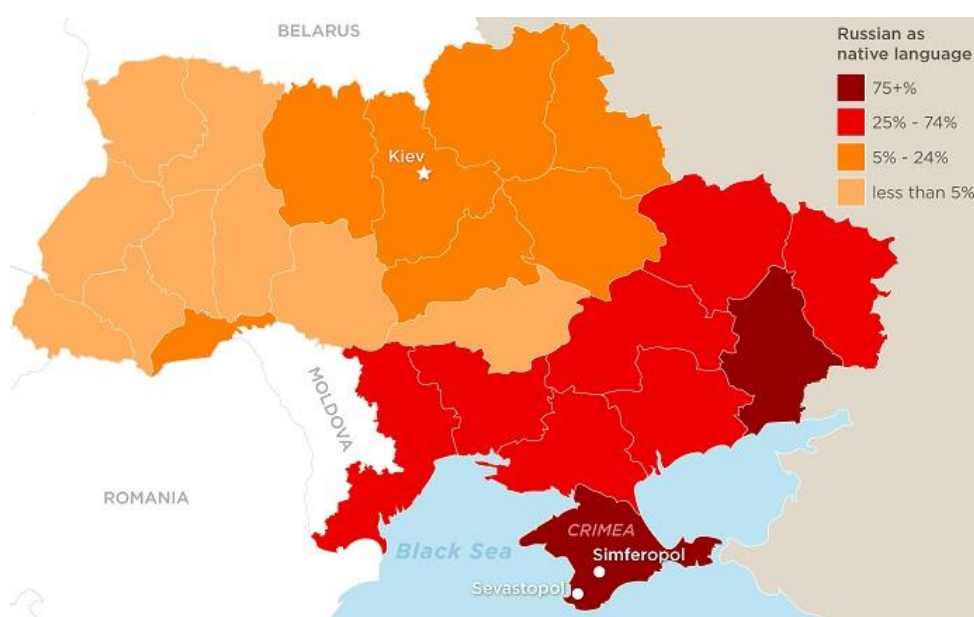
V. 2. A krími konfliktus

1921-ben alakult meg a Krími Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság, mely a volt Szovjetunióhoz tartozott. Majd 1946-ban megszüntették autonómiáját és krími területté alakult, 1954-ben pedig - Ukrajna és Oroszország egyesülésének 300. évfordulója tiszteletére, a két nép barátságát demonstrálandó - az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz csatolták. 1991-től a Krím autonóm köztársaság lett Ukrajnában.¹²⁶

A krími lakosok két, egymással merőben szemben álló álláspontra helyezkednek. Ez abból adódik, hogy az ukrán területen lévő Krím lakosságának túlnyomó többsége orosz nemzetiségű, így ők azt akarják, hogy Krím szakadjon el Ukrajnától és csatlakozzon Oroszországhoz. Mások Ukrajna területi egységének megőrzése mellett szállnak síkra.

A Krím félsziget lakosságának többsége orosz nemzetiségű

(A Krím félsziget lakosainak több mint, 75%-a orosz)



Forrás: <http://edition.cnn.com/interactive/2014/02/world/ukraine-divided/> (2014. április 4.)

A jelenlegi polémia 2014-ben kezdődött, amikor is Kijevben megbuktatták az oroszbarát Viktor Janukovicsot és az ukrainai oroszok máig nem ismerik el az új vezetést.

¹²⁶ <http://www.bestpravo.ru/sss/gn-praktika/r7p.htm> (2014. április 4.)

Oroszország pont ez használta ki, hogy az ukrán központi hatalom nem legitim és a kisebbségeket nem tudják kordában tartani.¹²⁷

Március 1-én Moszkva katonai ellenőrzés alá vonta Ukrajnát, hogy segítse a Krímbe ragadt oroszokat. Putyin a hadgyakorlatra hivatkozva készenlétségbe helyezte egy 150 ezer katonából álló haderőt, majd helikoptereket küldött Szevasztopolba, azon belül Oroszország nemzetközi szerződésben bérelt támaszpontjára. A tengerészgyalogosok is fenyegetően körbevették a városban egy ukrán határellenőrző pontot. Az ukrán parlament felszólította Oroszországot, tartsa tiszteletben Ukrajna függetlenségét, állítsa le az ország területi integritását fenyegető lépéseket, ugyanakkor határozatban felkérte az Egyesült Államokat és Nagy-Britanniát, hogy garantálják Ukrajna szuverenitását.¹²⁸

Elsőnek a nép az Ukrán Haditengerészet és az orosz Fekete-tengeri Flotta támaszpontján, vagyis Szevasztopolban nyilvánította ki elszakadási szándékukat Ukrajnától. Az új államot Krími Köztársaságnak nevezték. Március 16-án már meg is tartották a népszavazást a területen, amelyen a leadott voksok 93%-a az Ukrajnától való elszakadás mellett állt ki, avagy az Oroszországhoz való csatlós mellett voksoltak.¹²⁹

Március 18-án bejelentették a Krím egyesülését Oroszországgal, így a föderáció összesen 84 szubjektumra növekedett. Ezek után az ukrán kormánynak semmilyen befolyása sincs a krími történésekre, sem politikailag, sem gazdaságilag, sem pedig katonailag. Ukrajna elvesztette a félszigetet.¹³⁰

¹²⁷ http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/megszalltak-az-oroszok-a-krimet-2239709 (2014. április 4.)

¹²⁸ <http://www.kronika.ro/kulfold/orosz-ukran-konfliktus-fenyeget> (2014. április 2.)

¹²⁹ <http://www.kmu.gov.ua/> (2014. március 6.)

¹³⁰ http://hvg.hu/vilag/20140318_Basescu_Putyin_a_Szovjetunio_hatarait_aka (2014. április 2.)

V.3. A krími konfliktus következményei

A terület annektálása súlyos nemzetközi szerződések súlyos áthágását jelenti. 1994-ben Budapesten írták alá az Ukrajna atomleszereléséről szóló megállapodást, ahol biztonsági garanciát nyújtó államként szerepelt az USA, Nagy-Britannia és Oroszország. A szerződés elvben most is hatályos. Ez a körülmény különösen durvává teszi az orosz fegyveres beavatkozást. A Krím-félsziget Oroszországhoz való csatolása az ENSZ alapokmánya, a helsinki záróokmány, az 1997-es orosz–ukrán barátsági és együttműködési szerződés, az 1997-es kétoldalú bázis megállapodás és az 1994-es budapesti memorandum megsértését jelentené. Az ENSZ, a NATO, a nyugat-európai államok, az Egyesült Államok korábban már jelezték, hogy a végeredményétől függetlenül a népszavazást illegitimnek minősítik, és annak eredményét nem ismerik el.¹³¹

Mihail Gorbacsov volt szovjet vezető úgy véli, hogy egy új hidegháború kialakulásával fenyeget a krími válság, amely konfliktus oka alapvetően a Szovjetunió szétbomlásának körülményeiben rejlik. Ezen kívül arra szólította fel Vlagyimir Putyin orosz és Barack Obama amerikai elnököt, hogy közösen találjanak megoldást az ukrajnai válságra, amelynek okai szerinte a Szovjetunió felbomlásában keresendők.¹³²

Putyin az Eurázsiai Unióval, a Vámunióval szeretné valamilyen intézményes szinten is egy akolba terelni a közel-külföldet, az egykori szovjet utódállamokat. Ennek elsősorban gazdasági és reálpolitikai oka van, hiszen szeretné saját kezébe venni, de legalábbis ellenőrzése alatt tartani ezeknek az országoknak a gazdaságát, nyersanyagait vagy iparát, emellett szeretné az orosz érdekszféra határait ismét a lehető legmesszebb kitolni. Ukrajna esetében még számba kell venni a jelentős kulturális és érzelmi töltetet is, ez az ország ugyanis sokak szerint az orosz civilizáció bölcsője.¹³³

Ukrajna számára ebben a konfliktusban a lét a tét. Miközben az USA és Oroszország éppen egymás valódi erejét méregeti, addig Janukovics számára két választási lehetőség volt. Az egyik hogy, vagy aláírja az EU-val a megállapodást, és akkor a következő naptól kezdve leáll a gazdaság, megszűnik az orosz export, és nem jön több gáz. A másik lehetőség az volt, amit végül az ukrán elnök választott, hogy nem írta alá a megállapodást,

¹³¹ <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1405&title=eu-figyelo-2014-marcius> (2014. április 4.)

¹³² http://hvg.hu/vilag/20140314_Uj_hideghaborut_vizional_Gorbacsov (2014. április 4.)

¹³³ http://kitekinto.hu/europa/2013/12/09/nincs_ertelme_forradalmat_csinalni_ukrajnaban/#.UziFQ6h_ug4 (2014. április 4.)

de az oroszok ölése elől is igyekszik kitérni, miközben Kijevet tüntetők tízezrei veszik megszállás alá. A NATO-országok nyíltan támogatták az ellenzékét.¹³⁴

Ez a konfliktus számos kérdést felvet számomra, hogy vajon az ukrán kormány akar-e még küzdeni a Krímért, vagy az eddigi passzivitásuk arra utal, hogy a félsziget elvesztését elfogadták? Az orosz hadsereg tervez-e más területeket is megszállni? Mit tesz a NATO, mennyit néz el, és mikor jön el az a pillanat, amikor már muszáj lesz erőt mutatnia? (A Washingtoni Szerződés 5. cikkelye nem terjed ki a NATO-n kívüli országok védelmére.) A NATO és Oroszország mostani egymásnak feszülésének milyen következményei lesznek? Visszajön a hidegháborús ellenségeskedés? Képes-e az EU és a NATO Oroszországgal közösen kezelni Ukrajna bonyolult kérdését, és közös szomszédságként fog-e funkcionálni a közös szomszéd, vagy zéró összegű végjátékban – Ukrajna keleti vagy nyugati elköteleződésében - gondolkodnak a globális szereplők?

¹³⁴ <http://www.kmu.gov.ua/> (2014. március 6.)

VI.

Következtetések

Az értekezés kutatási céljaként megjelölt kérdések részletes kifejtését és elemzését az egyes fejezetekben végrehajtottam.

A Varsói Szerződés és a Szovjetunió felbomlását, illetve a hidegháború befejezését követően kialakult új biztonságpolitikai környezetnek és merőben más viszonyrendszerének köszönhetően megteremtődtek a korábbtól lényegesen különböző kapcsolatok kialakításának és fejlődésének feltételei a NATO-val. A Szövetség a hidegháború befejezése óta a posztszovjet térséggel való konstruktív, együttműködési kapcsolatok fejlesztését, a biztonság és a stabilitás kulcsfontosságú elemének tekintette. Éppen ezért a NATO a kapcsolatok kezdetétől fogva igyekezett, a tagállamokat az európai biztonsági folyamatok megfelelő súlyú, de nem túlsúlyos részvevőjeként kezelni, kialakítani az együttműködést és hozzásegíteni őket a kialakulóban lévő új európai- és világrendhez.

1990 után sor került a NATO történetének addigi legnagyobb bővítési hullámaira, ami fontos állomást jelentett az európai geopolitikai átrendeződési folyamatban és végső soron kedvezően befolyásolta a közép és kelet-európai térség országainak a biztonsági helyzetét. A NATO elmúlt két évtizedben végrehajtott bővítései közvetve vagy közvetlenül érintették a szovjet utódállamokat, így a három balti ország 2004-ben a szervezet tagjává vált, míg a többi szovjet utódállam nagy része a NATO együttműködési programjaiban vesz részt.

A NATO a nyitott ajtók politikáját folytatva, számos programmal és tervvel szándékozik elősegíteni a csatlakozni kívánó országok esélyeit a szervezetbe való bejutáshoz. Azonban ezen, projektekben való részvétel nem egyértelműsíti a későbbi csatlakozást. Nézzük csak Oroszország példáját, 1994. június 22. óta tagja a Partnerség a Békéért programnak, azonban egyértelműen leszögezhető, hogy Oroszország nem szeretne NATO tag lenni, sőt a többi posztszovjet államban is szeretné megakadályozni a csatlakozást. Azonban a közösen kialakított programok és a NATO-Oroszország Tanács felállítása, megítélésem szerint azon célból működik a mai napig, mivel Oroszország felismerte, hogy elemi, mindenekelőtt gazdasági érdeke a nyugattal való partneri kapcsolat megőrzése. Tény, hogy Oroszország - mint a multipoláris világ egyik meghatározó nemzetközi szereplője – ellenzi

a NATO keleti bővítését, a szövetség terjeszkedésében saját biztonsága veszélyeztetését látja.

A Szovjetuniót felváltó Független Államok Közösségének mozgató eleme egyértelműen Oroszország lett. Mint jogutód próbálja fent tartani a térségben a vezető szerepet, s nem titkolt terve, hogy 2015-re megalkotják az Eurázsiai Uniót, amely lényegében a Szovjetunió, vagy a cári Nagy-Oroszország visszaállítása. Bár a jogelődjénél jóval gyengébb gazdaságilag és katonailag is. Azonban nagyhatalmi kapacitását még mindig meghatározza a geopolitikai helyzete, a nukleáris ereje, a nagyszámú interkontinentális ballisztikus rakétái és az energetika politikája.

Megállapítható, hogy a NATO – mint a legnagyobb katonai tömb – komoly együttműködési potenciállal rendelkezik a posztszovjet térségben. A legerősebb kapcsolatot Grúziával ápolja, mely ország jelen helyzetben a NATO-tagságra a legesélyesebb eben a térségben. Azerbajdzsán és Üzbegisztán is egyre közelebb kerül a szervezethez, bár más tartalommal.

Az Eurázsiai Gazdasági Közösségnek köszönhetően Oroszország legközelebbi szövetségesének tudhatja Beloruszt, Kazahsztánt, Kirgizisztánt, Tádzsikisztánt és Örményországot. Ezen országoknak a NATO-tagság véleményem szerint teljes mértékben esélytelen.

A semleges Türkmenisztán, Moldova és Ukrajna jövője pedig még kétséges. Hovatartozásukat a későbbi biztonságpolitikai érdekeik fogják eldönteni, illetve az a nemzetközi környezet, mely az ukrán-orosz konfliktus nyomán 2014-től kialakulni látszik. Egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a posztszovjet térség legnagyobb kihívásává valamennyi meghatározó nemzetközi szereplő számára a 2014 elején elkezdődött ukrán-orosz konfliktus vált. E konfliktus hosszú távú hatással lesz a térség biztonságára és ezzel együtt a NATO – Oroszország kapcsolatok, valamint Ukrajna NATO-tagságának jövőjére is.

Rövidítések jegyzéke

- ALTBMD:** Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (Aktív Rétegzett Hadszintéri Rakétavédelem)
- ANP:** Annual National Programme (Éves nemzeti program)
- BT:** Biztonsági Tanács
- CFE:** Conventional Armed Forces in Europe (Hagyományos fegyveres erők Európában)
- CSTO:** Collective Security Treaty Organization (Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezete)
- DCI:** Defence Capabilities Initiative (Védelmi Képesség Fejlesztési Program)
- EBESZ:** Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet
- ENSZ:** Egyesült Nemzetek Szervezete
- EU:** Európai Unió
- FÁK:** Független Államok Közössége
- ICI:** Istanbul Cooperation Initiative (Isztambuli együttműködési Kezdeményezés)
- IMF:** International Monetary Fund (Nemzetközi Valutaalap)
- IPAP:** Individual Partnership Action Plan (Egyéni Partnerségi Akcióterv)
- ISAF:** International Security Assistance Force (Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő)
- MAP:** Membership Action Plan (Tagsági Akcióterv)
- MJO:** Major Joint Operation (Nagyobb Összhaderőnemi Művelet)
- NATO:** North Atlantic Treaty Organisation (Észak- Atlanti Szerződés Szervezete)
- NACC:** North Atlantic Cooperation Council (Észak-atlanti Együttműködési Tanács)
- NDK:** Német Demokratikus Köztársaság
- NGC:** NATO-Georgia Commission (NATO-Grúz Bizottság)
- NRC:** NATO-Russia Council (NATO-Orosz Tanács)
- NRF:** NATO Response Force (NATO Reagáló Erő)
- NSZK:** Németországi Szövetségi Köztársaság
- PAP-DIB:** Partnership Action Plan on Defence Institution Building (Védelmi Intézmények Építésének Partnerségi Akcióterve)
- PARP:** Planning and Review Process (Tervezési és felülvizsgálati folyamat)
- PCC:** Partnership Coordination Cell (Partnerségi Koordinációs Részleg)
- PfP:** Partnership for Peace (Partnerség a Békéért program)
- SJO:** Smaller Joint Operation (Kisebb Összhaderőnemi Művelet)
- SOFA:** Status of Forces Agreement (Fegyveres erők jogállásáról szóló megállapodás)

SPS: Science for Peace and Security (Tudomány a Békéért és Biztonság program)

SZSZKSZ: A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége, Szovjetunió

SZU: Szovjetunió

VSZ: Varsói Szerződés

WAD: Weapons and Ammunition Disposal (Fegyver és Muníció Hatástalanító)

Irodalomjegyzék

Szakirodalom

1. Dr. Demeter György (szerk.): NATO kézikönyv, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1997, 407 oldal
2. Gazdag Ferenc (szerk.): Biztonságpolitika, SVKH, Budapest, 2001, 392 oldal.
3. Gazdag Ferenc és Ljubov Siselina: Oroszország és Európa. Orosz geopolitikai szöveggyűjtemény. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004, 446 oldal
4. Kereszty András (szerk.): Tények könyve - NATO. Greger-Delacroix, Budapest, 1997, 564 oldal
5. Ronald D. Asmus: A NATO kapunyitása: az új korszak és a szervezet átalakítása. Budapest, Zrínyi kiadó, 2003, 464 oldal
6. The Military Balance: The International Institute For Strategic Studies, 2010, 492 oldal
7. Tömösváry Zsigmond- Dr. Nagy László: Oroszország a harmadik évezred küszöbén, Budapest, Honvéd Kiadó, 1999, 135 oldal
8. Valki László (szerk.): A NATO: történet, szervezet, stratégia, bővítés. Budapest, Corvina Kiadó, 1999, 206 oldal
9. Walter Lippmann: The Cold War: a study in U.S. foreign policy. Harper, 1947, 62 oldal
10. Zbigniew Brzezinski: A nagy sakktábla: Amerika világelsősége és geostratégiai feladatai. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1999, 314 oldal
11. Zoltan Barany: The Future Of NATO Expansion: Four Case Studies, University of Cambridge, 2003, 267 oldal

Tanulmány

1. A változó NATO, Dokumentumok 1989-1994., Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest
2. Csiki Tamás: A NATO chicagói csúcstalálkozójának értékelése, 2012. május 25
3. Deák János — Szternák György: Az orosz geopolitikai gondolkodás megváltozásának tükröződése az új katonai doktrína tervezetében, 2014, 14 oldal
4. Deák Péter: EU- és NATO-kapcsolatok-a megegyezések és viták tükrében. In: Európai Tükör 2004/1. sz. 30. oldal

5. Dr. Gyarmati István: Szerződés az Európai Hagyományos fegyveres erőkkel: egy magyar értékelés, Beszélő, 2013/1.
6. Dr. Németh József: Az euro-atlanti biztonság formálódása az elmúlt két év vonatkozó orosz kezdeményezéseinek tükrében (II/I), Biztonságpolitika, 2010
7. Harmat Árpád Péter: A hidegháború kora (1947-1991), Történelem Klub, 2014.
8. Kurth, James: The Baltics: Between Russia and the West.= Current History, 1999, 334 oldal
9. Lipusz Éva: Semlegesség közép-ázsiai módra, Biztonságpolitika, 19. oldal
10. Martinusz Zoltán: Felelősség és lehetőség, Budapest, 1999, 6 oldal.
11. Molnár Gergely: Orosz- ukrán fegyverkezés a Fekete- tengeren, 2011
12. Nagy László: Gondolatok a NATO-ba vezető útról, Új Honvédségi Szemle, 1996/5. szám
13. Nagy László: Oroszország és a NATO, Hadtudomány, 1995/3. szám
14. Pirtyi Sándor: Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Konceptiója, Hadtudomány, 1998/1. szám
15. Pirtyin Sándor: NATO, terjeszkedési bizonytalanság vagy bővítési taktika? Új Honvédségi Szemle, 2002/8. szám
16. Rada Péter: Új világrend? - Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban, Budapest, Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület Ifjú Közgazdászok Közhasznú Egyesülete, 2007, 184 oldal
17. Steingart Gabriella: A NATO szerepe a válságkezelésben, Biztonságpolitika, 2011
18. Sz. Bíró Zoltán: A Független Államok Közössége, 1991-2008, História alapítvány, 2009, 8. oldal
19. Szabó László-Tálas Péter: A NATO és a NATO-csatlakozás Madrid után. In: Társadalmi Szemle 1997/10. sz.
20. Szép László: A NATO ambíciószint változások és a védelmi követelmények felülvizsgálata, A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata, 2006/4
21. Szőnyi István: A NATO reformja: viták, válságok, egyezkedés, Külpolitika 1998/4
22. Tálas Péter és Molnár Ferenc: NATO- csúcstalálkozók Washingtontól Rigáig, ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések, Budapest, 2006/6
23. Tarján M Tamás: 1990. október 3. Németország újraegyesítése,
24. Újlaki László: Ukrajna a posztszovjet térség aduásza, Kárpáti infó Hetilap, 2011. június 27.

Internetes forrás

1. A NATO katonai stratégiája
http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=109
(Letöltve: 2013. augusztus 26.)
2. NATO
http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=58
(Letöltve: 2013. augusztus 26.)
3. NATO summit meetings
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50115.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2013. szeptember 2.)
4. Prague Capabilities (PCC)
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50087.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2013. szeptember 5.)
5. The Partnership for Peace programme
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2013. szeptember 9.)
6. A NATO és Oroszország kapcsolata – Stratégiai partnerség
http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Biztonsagpolitika/NATO_tevekenysegek/nato_orosz_strat.htm
(Letöltve: 2013. szeptember 11.)
7. NATO enlargement
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49212.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2013. szeptember 11.)
8. The Euro-Atlantic Partnership
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67979.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2013. szeptember 24.)
9. Nem az a kérdés, hogy mikor hanem az, hogy kit
<http://www.nato.int/docu/review/2002/issue1/hungarian/art2.html>
(Letöltve: 2013. szeptember 28.)
10. Eurázsiai Gazdasági Közösséget hoz létre Moszkva
<http://posztinfo.hu/oroszorszag/eurazsiai-gazdasagi-kozosseget-hoz-letre-moszkva/>
(Letöltve: 2013. október 6.)

11. Egy befagyott konfliktus anatómiája
http://mult-kor.hu/20120906_egy_befagyott_konfliktus_anatomiaja
(Letöltve: 2013. október 6.)
12. Chicago Summit Declaration
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease
(Letöltve: 2013. október 6.)
13. NATO's Open Door Policy
<http://www.nato.int/docu/comm/1999/9904-wsh/pres-eng/04open.pdf>
(Letöltve: 2013. október 21.)
14. Member countries
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52044.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2013. október 23.)
15. A mai NATO (1989-...): politika, intézmények, egyéb jellemzők
http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=16&scid=110
(Letöltve: 2013. november 1.)
16. Collective Security Treaty Organization
<http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/cddd96a3f70190b1.html#4>
(Letöltve: 2013. november 2.)
17. Russia - NATO: Strategic Partnership Dilemmas
http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=2088#top
(Letöltve: 2013. november 9.)
18. Membership Action Plan (MAP)
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37356.htm
(Letöltve: 2013. november 14.)
19. Individual Partnership Action Plans
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49290.htm
(Letöltve: 2013. november 14.)
20. Létrejött az orosz-kazah-belarusz Vámunió
http://kitekinto.hu/europa/2010/07/06/letrejott_az_orosz-kazah-belarusz_vamunio/#.UytH4qh5Og4
(Letöltve: 2013. december 5.)

21. A NATO- orosz kapcsolatok
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1034>
(Letöltve: 2013. december 7.)
22. Egy ország Európában, ami nincs is: a Dnyeszter Menti Moldáv Köztársaság
<http://hatareset.blogspot.hu/2013/01/egy-orszag-europaban-ami-nincs-is.htm>
(Letöltve: 2013. december 7.)
23. Az orosz- grúz háború néhány jellemzője
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=709&title=az-orosz-gruz-haboru-nehany-jellemz337-vonasa>
(Letöltve: 2013. december 7.)
24. A medve hallgatása
http://www.nato.int/docu/review/2002/issue1/hungarian/art3_pr.html
(Letöltve: 2013. december 7.)
25. A geopolitikai reneszánsz
<http://oroszvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=3960>
(Letöltve: 2013. december 10.)
26. Merre tart az orosz politika?
http://nol.hu/kulfold/merre_tart_az_orosz_kulpolitika_-1308864
(Letöltve: 2013. december 18.)
27. Biztonsági Tanács
http://www.menszt.hu/tudnivalok_az_egyesult_nemzetek_szervezeterol/az_ensz_szervezeteinek_a_rendszere/biztonsagi_tanacs
(Letöltve: 2013. december 18.)
28. Eurázsia Gazdasági Közösséget hoz létre Moszkva
<http://posztinfo.hu/oroszorszag/eurazsiai-gazdasagi-kozosseget-hoz-letre-moszkva/>
(Letöltve: 2013. december 26.)
29. NATO's relations with Russia
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50090.htm?
(Letöltve: 2013. December 26.)
30. Hogyan látják a NATO-t Oroszországban
http://www.nato.int/docu/review/2011/NATO_Russia/lessons-optimism/HU/index.htm
(Letöltve: 2013. december 29.)

31. A NATO a partnerség kiépítése
<http://www.nato.int/docu/review/2004/issue1/hungarian/art3.html>
(Letöltve: 2014. január 5.)
32. NATO-Russia Council meeting concludes the Bucharest Summit
<http://www.nato.int/docu/update/2008/04-april/e0404b.html>
(Letöltve: 2014. január 5.)
33. NATO- Oroszország együttműködés a terrorizmus ellen
<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/hungarian/art2.html>
(Letöltve: 2014. január 5.)
34. Ballistic missile defence
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2014. január 9.)
35. NATO-Georgia Commission
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52131.htm
(Letöltve: 2014. január 14.)
36. NATO's relations with Georgia
http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_38988.htm
(Letöltve: 2014. január 14.)
37. NATO's relations with Georgia
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_38988.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2014. január 15.)
38. The Partnership for Peace programme
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2014. január 20.)
39. NATO's relations with Ukraine
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_37750.htm
(Letöltve: 2014. január 21.)
40. NATO's relations with Azerbaijan
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49111.htm
(Letöltve: 2014. január 22.)
41. The Euro-Atlantic Partnership
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67979.htm
(Letöltve: 2014. január 22.)

42. NATO's relations with Armenia
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48893.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2014. január 23.)
43. Távozásra szólította fel az amerikaiakat Üzbegisztán
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20050730tavozasra.html>
(Letöltve: 2014. január 23.)
44. Üzbegisztán az USA fontos szövetségese
http://www.orsozvilag.hu/index.php?t1=posztszovjet_terseg_es_a_vilag&hid=3326
(Letöltve: 2014. január 23.)
45. Az orosz–belorusz jövőkép kulturális, politikai és gazdasági vonatkozása
http://www.grotius.hu/doc/pub/LXREDC/2011_166_zimmerer_gabor_az_orosz-belorusz_jovokep.pdf
(Letöltve: 2014. január 23.)
46. NATO's relations with Uzbekistan
http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_22839.htm
(Letöltve: 2014. február 3.)
47. NATO's relations with Kazakhstan
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49598.htm?selectedLocale=en
(Letöltve: 2014. február 6.)
48. NATO's relations with the Kyrgyz Republic
http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_49607.htm
(Letöltve: 2014. február 6.)
49. NATO's relations with Tajikistan
http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_50312.htm
(Letöltve: 2014. február 13.)
(2014. február 13.)
50. Kirgizisztán szavazott: jenkik haza!
http://kitekinto.hu/amerika/2009/02/20/kirgizisztan_szavazott_jenkik_haza/#.UuEVJdLH-00
(Letöltve: 2014. február 13.)
51. Russian
[http://en.ria.ru/military_news/20130319/180113424.html%20\(2014.%20febru%C3%A1r%202013.\)%20](http://en.ria.ru/military_news/20130319/180113424.html%20(2014.%20febru%C3%A1r%202013.)%20)
(Letöltve: 2014. február 13.)

52. Oroszország és a posztszovjet térség
<http://oroszvilag.hu/?t1=sajtoszemle&hid=4249>
(Letöltve: 2014. február 15.)
53. Jönnek az oroszok
<http://444.hu/2013/11/30/jonnek-az-oroszok/>
(Letöltve: 2014. február 15.)
54. Az örmények az orosz vámuniót választották
<http://mno.hu/kulfold/az-ormenyek-az-orosz-vamuniot-valasztottak-1182106>
(Letöltve: 2014. február 15.)
55. Hogyan látják a NATO-t Oroszországban
http://www.nato.int/docu/review/2011/NATO_Russia/lessons-optimism/HU/index.htm
(Letöltve: 2014. február 15.)
56. NATO-Russia Council
<http://www.nato-russia-council.info/en/documents-glossaries/>
(Letöltve: 2014. február 15.)
57. NATO-Russia Council
<http://www.nato-russia-council.info/en/>
(Letöltve: 2014. február 15.)
58. NATO-Orosz Tanács honlapja
<http://www.nato-russia-council.info/en/>
(Letöltve: 2014. február 19.)
59. NATO's relations with Belarus
http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_49119.htm
(Letöltve: 2014. február 20.)
60. Oroszország és Fehéroroszország a NATO ellen
http://fn.hir24.hu/vilag/2008/10/08/oroszorszag_feheroroszorszag_nato/
(Letöltve: 2014. február 20.)
61. NATO's relations with Turkmenistan
http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_50317.htm
(Letöltve: 2014. február 20.)

62. NATO Secretary General: Alliance open to closer ties with Moldova
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101431.htm%20
(Letöltve: 2014. február 20.)
63. NATO's relations with Ukraine
http://www.nato.int/cps/ar/natolive/topics_37750.htm?
(Letöltve: 2014. február 20.)
64. Ukrán kormányzati portál
<http://www.kmu.gov.ua/control/>
(Letöltve: 2014. március 6.)
65. Megállapodott Janukovics és az ellenzék
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20140221-nem-vart-fordulat-ukrajnaban.html>
(Letöltve: 2014. április 2.)
66. Krími kormány portál
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=3863
(Letöltve: 2014. április 2.)
67. Basescu: Putyin a Szovjetunió határait akarja helyreállítani
http://hvg.hu/vilag/20140318_Basescu_Putyin_a_Szovjetunio_hatarait_aka
(Letöltve: 2014. április 2.)
68. Orosz-ukrán konfliktus fenyeget
<http://www.kronika.ro/kulfold/orosz-ukran-konfliktus-fenyeget>
(Letöltve: 2014. április 2.)
69. EU figyelő – 2014. március
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1405&title=eu-figyelo-2014-marcus>
(Letöltve: 2014. április 3.)
70. Új hidegháborút vizionál Gorbacsov
http://hvg.hu/vilag/20140314_Uj_hideghaborut_vizional_Gorbacsov
(Letöltve: 2014. április 3.)
71. Nincs értelme forradalmat csinálni Ukrajnában
http://kitekinto.hu/europa/2013/12/09/nincs_ertelme_forradalmat_csinalni_ukrajnaban/#.UziFQ6h_ug4
(Letöltve: 2014. április 3.)

72. Országos sztrájk készül Ukrajnában
http://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/orszagos_sztrajk_keszul_ukrajnaban.570839.html
(Letöltve: 2014. április 4.)
73. Nincs forradalmi csinálni Ukrajnában
http://kitekinto.hu/europa/2013/12/09/nincs_ertelme_forradalmat_csinalni_ukrajnaban/#.U6NwGZR_uec
(Letöltve: 2014. április 4.)
74. Másfélszeres áron kapja az orosz gázt Ukrajna
<http://www.napigazdasag.hu/cikk/6567/>
(Letöltve: 2014. április 4.)
75. Az Európai Unió elismeri Ukrajna elnökének Turcsinovot
http://hvg.hu/vilag/20140227_Az_Europai_Unio_elismeri_Ukrajna_elnokene
(Letöltve: 2014. április 4.)
76. Ukraine
<http://edition.cnn.com/interactive/2014/02/world/ukraine-divided/>
(Letöltve: 2014. április 4.)
77. Ukraine
<http://www.bestpravo.ru/sssr/gn-praktika/r7p.htm>
(Letöltve: 2014. április 4.)
78. Megszállták az oroszok a Krímet
http://www.blikk.hu/blikk_aktualis/megszalltak-az-oroszok-a-krimet-2239709
(Letöltve: 2014. április 4.)
79. EU Figyelő - 2014. március
<http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1405&title=eu-figyelo-2014-marcius>
(Letöltve: 2014. április 4.)
80. Új hidegháborút vizionál Gorbacsov
http://hvg.hu/vilag/20140314_Uj_hideghaborut_vizional_Gorbacsov
(Letöltve: 2014. április 4.)
81. Nincs értelme forradalmat csinálni Ukrajnában
http://kitekinto.hu/europa/2013/12/09/nincs_ertelme_forradalmat_csinalni_ukrajnaban/#.U6NyFpR_ued
(Letöltve: 2014. április 4.)